

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2024

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2024	1
VERSIONHISTORIA	2
SANASTO	2
YLEISKUVA	4
PROJEKTIN TAVOITE JA TAHTOTILA (VISIO) 2024.....	4
PROJEKTIN TEHTÄVÄT JA AIKATAULUT	8
PROJEKTIN LOPPUTULOKSET.....	13
PROJEKTIN HYVÄKSYMISKRITEERIT	13
PROJEKTIN LIIKETOIMINTAPERUSTE	13
PROJEKTIN SISÄLTÖ	14
PROJEKTIN RAJAUS.....	15
PROJEKTIN YMPÄRISTÖ	18
KESKEISET TOIMIJAT JA SIDOSRYHMÄT	18
LOPPUTULOKSEN YMPÄRISTÖ	18
RIIPPUVUUDET MUISTA PROJEKTEISTA	19
PROJEKTIORGANISAATIO JA RESURSSIT	20
OHJAUSMENETTELYT.....	20
PROJEKTIN ROOLIT JA VASTUUT.....	21
PROJEKTIORGANISAATIO KANSALLISKIRJASTOSSA	22
MELINDAN TALONMIES.....	23
MELINDAN ASIAKASTOIMINNOT JA –TUKI	23
PROJEKTIN SUORITUSTAPA JA TYÖMENETELMÄT	24
DOKUMENTOINTI JA TYÖMENETELMÄT.....	24
LAADUNVARMISTUS.....	25
PROJEKTIN SEURANTA.....	25
MUUTOKSEN HALLINTA	26
VIESTINTÄ	26
PROJEKTIRAKENNE JA TYÖPAKETIT	27
TYÖPAKETTIMALLIN PERIAATTEET	27
KAMPANJAT JA KEHITYSOHJELMAT	30
PROJEKTIN RISKIT JA NIIHIN VARAUTUMINEN.....	31
RISKIANALYYSI	31
YHTEENVETO RISKEISTÄ.....	33

Kirjastoverkkopalvelut

Versiohistoria

Tuloskauden 2013-2016 projektisuunnitelmat:

Versiot 1.0 - 4.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2012-2016
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Tuloskauden 2017-2020 projektisuunnitelmat:

Versiot 5.0 - 8.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2017-2020\
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Tuloskauden 2021-2024 projektisuunnitelmat:

Versiot 9.0 – 12.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2021-2024\
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Sanasto

Sanastossa on käytetty lähteenä Kansalliskirjaston (KK) Kirjastoverkkopalveluiden hankkeiden yhteistä sanastoa.

Melinda:

Palvelu kokoa kirjastoaineistojen kuvailevat metatiedot yhteen paikkaan ja tarjoaa ne hyödynnettäviksi yhdestä paikasta. Se liittyy kirjastot kansalliseen metatietojen tuottamisympäristöön. Kirjastoammattilainen saa käyttöönsä välineet, joilla osallistua kirjastojen yhteisen metatietovarannon tiedontuotantoon ja tietojen hyödyntämiseen omassa ympäristössään.

Melinda (tietovaranto):

Yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille, joka kattaa tällä hetkellä noin 17 miljoonaa bibliografista tietuetta. Sisältö kuvataan MARC 21 -formaattissa. Melinda periytyy Lindasta, yliopisto- ja yhteiskirjastojen sekä eräiden erikoiskirjastojen yhteisluettelosta. Kirjastojen viitetietojen lisäksi se sisältää Suomen kansallisbibliografian ja -diskografian sekä Arto artikkelitietokannan tiedot. Vuosina 2012-2014 mukaan tulivat amk-kirjastot ja vuonna 2015 ensimmäinen yleinen kirjasto. Melindasta muodostuu vaiheittain suomalaisten kirjastojen yhteinen metatietovaranto.

Linda:

Yhteisluettelo, jossa oli viitetiedot Linnea2-konsortion kirjastojen (yliopisto- ja yhteiskirjastot, Eduskunnan kirjasto, Tilastokirjasto, Kansallisarkiston kirjasto ja Varastokirjasto) aineistoista.

Asteri:

Auktoriteettitietokanta, joka on integroitu Melindaan ja Finto-palveluun. Asteri kattaa toimijatiedot yhteisöistä ja henkilöistä sekä sanastot ja uusimpana joitakin teostietoja. Sen sisältöä on viime vuosina avattu vaiheittain avoimena datana Finto-palvelun kautta, viimeisimpänä Kanto - Kansalliset toimijanimet loppuvuodesta 2020.

Fennica:

Kirjastoverkkopalvelut

Suomen kansallisbibliografia, suomalaisen julkaisutuotannon luettelo: se sisältää tietoja kirjoista vuodesta 1488 lähtien, lehdistä vuodesta 1771, sarjajulkaisuista, kartoista sekä audiovisuaalisesta ja elektronisesta aineistosta. Fennicassa on noin miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 12 000 uudella monografia- ja noin 900 jatkuvien julkaisujen nimekkeellä. Lisäksi tietovarannossa on uutuusluettelo sekä kansalliskokoelmasta puuttuvan kauno- ja tietokirjallisuuden luettelo. Fennica-kuvailutuotanto on tehty Melindassa vuodesta 2014 lähtien. Fennican kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään vuonna 2019.

Viola:

Suomen kansallisdiskografia ja nuottiaineiston kansallisbibliografia. Tietokantaan on tallennettu tiedot kotimaisista nuoteista vuodesta 1977 sekä kotimaisista äänitteistä vuodesta 1901. Violassa on yli miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 55 000 tietueella. Violan kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään ja kuvailutuotanto Melindaan vuonna 2019.

Arto/Artiva:

Arto oli kotimaisten artikkelien metatietovaranto. Arto yhdistyi Melindaan Voyager-järjestelmistä luopumisen yhteydessä. Artikkelien kuvailutyö tehdään Melindaan integroidun Artikkelien kuvailutyökalun avulla.

Aleph:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, joka toimii sekä metatietovaranto Melindan että auktoriteettitietokanta Asterin taustajärjestelmänä.

Voyager:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, jota käytettiin Linnea2- ja AMKIT-konsortioiden kirjastoissa. Lisäksi Voyager toimi vuoteen 2019 asti Fennica-, Viola- ja Arto-tietovarantojen taustajärjestelmänä.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja ja Kansalliskirjasto ovat korvanneet paikalliset Voyager-järjestelmät Koha-järjestelmillä vuosien 2018-2019 aikana. Melinda ja Finna integroituvat paikallisten Koha-järjestelmien kanssa vastaavalla tavalla kuin Voyager-järjestelmien kanssa.

Fikka:

Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä, jossa hoidetaan Kansalliskirjaston kokoelmienhallintaa muun muassa Fennican ja Violan osalta. Kansalliskirjaston aineistojen kuvailua ei tehdä Fikkassa, vaan se tehdään Melindassa. Fikkan asiakasliittymänä toimii Finna.

Alma:

Ex Libriksen toimittama pilvipalveluna toimiva kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja korvasi paikalliset Voyager-järjestelmät Almalla vuosien 2019-2020 aikana. Melinda ja Finna on integroitu myös Alma-järjestelmän kanssa.

Finto:

Kansallinen ontologiapalvelu Finto julkaisee ontologioita, joita voidaan käyttää eri sovelluksissa. Ontologioiden käyttöön tarjotaan selailun mahdollistava selainkäyttöliittymä sekä rajapinnat, joilla ontologiat voidaan kytkeä eri järjestelmiin.

Finna:

Finna-palvelussa kehitetään arkistojen, kirjastojen ja museoiden yhteistä verkkopalvelua. Siinä on kaksi erillistä palvelua: kansallinen näkymä ja organisaationäkymät, jotka ovat loppukäyttäjille tarkoitettuja verkkopalveluja.

VuFind:

VuFind on Villanovan yliopistossa kehitetty avoimen lähdekoodin asiakasliittymäohjelmisto, jota käytetään Finnassa.

Yleisten kirjastojen järjestelmät:

Kirjastoverkkopalvelut

Yleisten kirjastojen käytössä on useita erilaisia kirjastojärjestelmiä.

Aurora:

Yleisten kirjastojen käyttämä Axiellin toimittama selaimella käytettävä ja MARC 21 -formaattia tukeva kirjastojärjestelmä. Järjestelmä on käytössä useissa Melindassa mukana olevissa kirjastoissa/kimpoissa.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Koha-Suomi Oy:ssä mukana olevat kunnat ylläpitävät ja kehittävät Koha-kirjastojärjestelmää yhteistyössä yleisten kirjastojen tarpeisiin. Koha-Suomen kuvailuympäristö Täti on integroitu Melindaan ja siten Koha-Suomen kirjastot ovat mukana Melindassa.

Sierra:

Pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoissa käytössä oleva Innovativen toimittama kirjastojärjestelmä.

Tietoa yllämaintuista sekä muista yleisten kirjastojen järjestelmistä (kuten Mikromarc) sekä erikoiskirjastojen eniten käyttämästä järjestelmästä (PrettyLib) löytyy alla olevan linkin takaa. Mikromarc-järjestelmän palveluntarjoaja on ostanut PrettyLibin vuoden 2018 vaihteessa. Axiell Oy on ostanut sittemmin PrettyLibin ja Mikromarcin. Quria on Axiell Oy:n tarjoama seuraavan sukupolven linkitettyä dataa tukeva kirjastojärjestelmä.

<http://www.kirjastot.fi/fi/kirjastoala/kirjastojarjestelmat/#.VJQiXc8Ao>

Yleiskuva

Melinda on jatkuva ja vakiintunut Kansalliskirjaston Suomen kirjastoverkolle tarjoama palvelu, jonka puitteissa osa tehtävästä työstä on toistuvaa välttämätöntä järjestelmähuoltoa ja ylläpitoa sekä palvelun tukea, joilla varmistetaan Melindan toimivuus ja palvelun tuotantokäyttö. Tämän lisäksi Melinda kehittyä voimakkaasti, mihin liittyvä työ puolestaan organisoidaan hankkeessa, joka etenee kulloinkin nelivuotiselle tuloskaudelle tehdyn suunnitelman mukaisesti. Hankesuunnitelma tarkentuu vuositasolla ns. vuosittaisen projektisuunnitelman (tämä dokumentti) ja edelleen tarkempien työpakettien mukaan. Iso osa Melinda-palvelun kehitystarpeista aiheutuu kuvailun ekosysteemin aiheuttamista tarpeista tai muista erilaisista kirjastojen toimintaympäristön muutoksista esimerkiksi tekniikan ja kuvailukäytäntöjen kehittyessä. Melindan tekniikan kehitys- ja ylläpitotarpeita tulee myös tilanteista, joissa Melindan palvelinympäristön tarjoaja CSC tai Helsingin yliopiston tietotekniikkakeskus tekevät muutoksia palveluissaan, joita Melinda hyödyntää. Erilaiset muutokset voivat vaatia suuren työmäärän, jolloin niiden läpivienti edellyttää tehokasta projektimaista toimintatapaa. Vuosina 2022-2023 Kansalliskirjastossa on panostettu ketterien menetelmien koulutukseen ja niitä käytetään jatkossa enenevässä määrin. Tulevissa kehitystöissä tavoitellaan myös nykyistä selkeämmin julkaisupohjaista toimintamallia.

Projektin tavoite ja tahtotila (visio) 2024

Melinda kansallisen kuvailutuotannon ytimessä – yhteistyöllä tehokkuutta, laatua ja osaamisen jakamista

Tuloskaudella 2021-2024 tavoitteena on

- Kehittää ja hyödyntää automatisoituja ratkaisuja Melindan kuvailutiedon tuotantoympäristössä
- Kehittää Melindan teknistä arkkitehtuuria mahdollistaen asteittaisen siirtymisen linkittyvään metatietoon
- Varmistaa metatietoprosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus Melindan ja kirjastojen sekä eri toimijoiden välillä yhteistyöverkoston ja kumppanuuksien avulla

Kirjastoverkkopalvelut

- Laajentaa Melindan katetta ja kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä kirjastojen ja eri toimijoiden kanssa

Tuloskauden 2021-2024 tavoitteista johdetut vuoden 2024 painopistealueet on kuvattu seuraavassa:

1) Sujuva arki Melinda-yhteisössä

Kuluneina vuosina Melinda on vakiinnuttanut paikkansa kansallisen kuvailuyhteistyön keskiössä. Kirjastokentällä on laaja yhteisymmärrys yhteisen metatietovarannon ja kuvailuympäristön tarpeellisuudesta ja hyödyistä. Melindan kate on hyvä (291 kirjastoa/2023), joten jatkossa ei toistaiseksi aktiivisesti tavoitella mukaan uusia kirjastoja. Kirjastot, jotka eivät ole mukana Melinda-kuvailuyhteistyössä, voivat poimia tietoja Melindasta ja siten myös hyötyä kansallisesta metatietovarannosta. Kaikille avoimet Melindan rajapinnat mahdollistavat tämän. Käyttöönotoista vapautuvat resurssit kohdistetaan mukanaolevien kirjastojen palvelun parantamiseen ja tuleviin isoihin kehitystöihin, kuten Melindan alustan uudistamiseen. Jos uusi kirjasto liittyy mukaan jo Melindaan integroituneeseen kokonaisuuteen, kuten Koha-Suomeen ja sen Täti-kuvailuympäristöön, otetaan kirjasto automaattisesti mukaan myös Melindaan.

Melinda-kirjastojen kuvailutyön sujuvan arjen ja palvelun kannalta oleellista on Melindan tuotantoympäristön ml. integraatioiden toimivuus. Aleph-järjestelmä tulee toimimaan vielä pitkään Melindan alustana, joten ensisijaista on varmistaa sen vakaus ja suorituskyky tulevana vuonna uuden taustajärjestelmän kehittämisen ja siirtymävaiheen aikana. Aleph-palvelinalusta ja ohjelmistoversio päivitetään kevään 2024 aikana.

Kirjastojärjestelmien moninaisuuden yhä lisääntyessä korostuu metatietoprosessien, palveluiden ja järjestelmien integroituminen toistensa kanssa ja näiden saumaton yhteentoimivuus. Melindaan on rakennettu viime vuosina avoimia rajapintoja, kuten OAI-PMH haravointirajapinta sekä REST-integraatorajapinta. Useita paikallisjärjestelmiä on integroitu Melindaan, kuten Alma, Aurora, Koha-Suomen Täti-ympäristö, joiden kautta kirjasto kuvailee aineistoja Melindaan. Osa kirjastoista, kuten korkeakoulujen Koha-kirjastot, kuvailee suoraan Melindan Aleph-järjestelmällä. Lisäksi Melindalla on yhteistoimintaa lukuisten muiden järjestelmien kanssa. Suuri osa integraatioista toimii tapauskohtaisten periaatteiden mukaisesti ja on Aleph-sidonnaisia sekä metatietovirrat kulkevat kahteen suuntaan. Uudemmissa integraatioissa on hyödynnetty avoimia rajapintoja. Melindan alustan vaihtuessa tavoitteena on yhdenmukaistaa integraatioiden periaatteita ja vähentää ylläpito- ja kehittämiskuurmaa.

Suljettujen järjestelmien, kuten Auroran ja Alman, kanssa joudutaan toistaiseksi käyttämään Alephin tarjoamia valmiita rajapintoja. Tulevana vuosina tavoite on päästä näidenkin osalta integroitumismalliin, jossa käytetään Melindan omia rajapintoja. Paikallisten kirjastojärjestelmien muuttuessa tulevaisuudessa asteittain linkitettyä dataa tukeviksi myös uusia järjestelmiä tultaneen integroimaan edelleen Melindan kanssa. Pääperiaatteena tällä hetkellä kuitenkin niin, että linkitettyä dataa tukevat uudet paikallisjärjestelmät, kuten Quria, integroitaisiin vasta aikanaan Melindan uuteen alustaan, eikä nykyiseen Aleph-järjestelmään.

Järjestelmien yhteentoimivuus heijastuu kuvailijoiden työhön ja asiakastyytyväisyyteen. Kirjastojen asiakastyytyväisyyttä seurataan erilaisilla kyselyillä ja muilla toimenpiteillä sekä hankitaan ymmärrystä ajantasaisesta tilannekuvasta ja luodaan kirjastoille vaikutusmahdollisuuksia. Ongelma- ja kehityskohteisiin etsitään ratkaisuja aktiivisesti. Integraatioiden toimivuus ja niistä edelleen riippuvainen koko tuotantoympäristön toimivuus on arjen kuvailutyön sujumisen perusedellytyksiä kirjastoissa.

Viime vuosina Melinda-ympäristöön on rakennettu useita kuvailijan työskentelyä helpottavia apuohjelmia ja asiantuntijan työkaluja. Työkalut on toteutettu nykyaikaisen avoimen koodin periaatteilla. Vuonna 2022 alkoi Melindan avoimen koodin ohjelmien tekninen sovittaminen Helsingin yliopiston uuteen OpenShift-konttiympäristöön. Helsingin yliopistossa luovutaan asteittain aiemmasta Docker-ympäristöstä tekniikan

Kirjastoverkkopalvelut

ja tietoturvan kehittymisen vuoksi. Konttiympäristön muutostyö on vaikuttanut merkittävästi Melindan joidenkin kehitystöiden etenemiseen vuosina 2022-2023 ja edelleen vuonna 2024. Docker-konttiympäristön alasajo tapahtuu kesäkuun lopussa vuonna 2024, mikä tarkoittaa joidenkin nykyisten kuvailijoiden aputyökalujen poistumista kokonaan tai tilapäisesti käytöstä. Resurssien niukkuuden vuoksi kaikkia aputyökaluja ei ehditä, pystytä tai kannata siirtää OpenShiftiin, varsinkin tapauksissa, joissa on epävarmuutta niiden pidemmän aikavälin käyttökelpoisuudesta linkitetyn datan kanssa ja uudelleen käytettävyydestä Melindan uuden alustan yhteydessä. Kuvailijan aputyökalujen käyttöastetta kartoitettiin Melinda-kirjastojen kuvailijoille suunnatulla kyselyllä keväällä 2023. Karsintaa tehdään ennen kaikkea niistä välineistä, joiden käyttö on vähäisintä. Näin ollen mahdollisista joidenkin aputyökalujen pidemmistä käyttökatkoista tai alasajosta tuleva haitta saadaan minimoitua.

2) Automatisoidut metatietoprosessit

Automaattisesti siirrettävän metatiedon tarve manuaalisen kuvailutyön vähentämiseksi korostuu yhä enemmän, joten metatietoprosessien sujuvoittaminen on yksi keskeisiä kehityskohteita. Prosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus edellyttää saumatonta yhteistyötä eri osapuolien välillä.

Kuvailun ekosysteemi on kaikkia osapuolia hyödyttävää kuvailutiedon yhteisöllistä tuottamista ja avointa jakamista. Ekosysteemin toimijoilla on tavoitteena yhteistyönä (resurssi)tehokkaasti tuotettu laadukas ja asiakasliittymien loppukäyttäjää parhaalla mahdollisella tavalla palveleva metatieto. Kuvailuyhteistyötä on jo pitkään tehty Melindassa, joka on kansallinen metatiedon tuotantoympäristö kirjastoille. Kuvailun ekosysteemin tarpeiden, Kansalliskirjaston metatietovision ja kuvailupolitiikan linjausten mukaisesti Melinda on mukana yhteistyömahdollisuuksien selvittelyssä ja rakentamassa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa metatiedon tuotantoprosessin elinkaaren eri vaiheissa. Yhteistyötä tehdään varsinaisten Melinda-kirjastojen lisäksi esimerkiksi yleisten kirjastojen metatietotyöryhmän ja Kohti metatietovisiota -projektin kanssa sekä ulkoisten kaupallisten toimijoiden kanssa. Melindan rooli kuntien e-kirjastoon liittyvässä metatiedon hyödyntämisessä on vielä tarkemmin määrittelemättä, ja se tarkentuu e-kirjaston kehityksen edetessä.

Melindan erätuontijärjestelmään perustuva ulkoisten toimijoiden aineistokanava mahdollistaa metatietojen automaattiset suorasiirrot muiden metatietojen tuottajien järjestelmistä ja ulkoisista rekistereistä. Kyseinen ominaisuus vahvistaa Melindan roolia kuvailun ekosysteemin keskeisenä toimijana sekä tuo uusia tärkeitä metatietoja kirjastojen käyttöön. Erätuontijärjestelmän ja avoimien rajapintojen edelleen kehittäminen ja niiden kyvykyys vastaanottaa, välittää ja käsitellä erilaisia metatietoja on tarpeen. Uusien tietolähteiden ja tiedontuottajien lisääminen järjestelmään edellyttää muilta järjestelmiltä sopivia tiedonsiirtokanavia tai haravointirajapintoja, joiden kautta Melinda saa tiedot käyttöönsä. Eri järjestelmien metatietojen yhteensovittaminen aiheuttaa lisätyötä, kuten erilaisia massakorjaustoimintoja ja konversioita eri formaattien välillä. Nämä metatiedot ovat usein kevyemmin kuvailtuja ennakkotietojen taseisia tietoja, joita kirjastot käyttävät omassa kuvailutyössään pohjana.

Melinda sekä Kansalliskirjaston vapaakappaletoiminto ja kansallisbibliografia tekevät yhteistyötä kaupallisilta toimijoilta saatavan Onix-(ennakko)metatiedon sekä e-vapaakappaleiden yhteydessä tulevien metatietojen hyödyntämisen kehittämisessä ja tietovirtojen automatisoinnissa. Erätuontiin mukaan toivottavia erilaisia aineistoja on jonossa enemmän kuin niitä voidaan yhtäaikaaisesti ottaa työn alle. Käytännössä aineistoja liitetään erätuontiin priorisoidun suunnitelman mukaisesti huomioiden kokonaistilanne ja resurssitarpeet. Toistaiseksi automatisoituun erätuontiputkeen otetaan mukaan vain osakohteetonta aineistoa. Se missä määrin osakohtedukea erätuontiin tullaan rakentamaan, on vielä avoin ja resursoinnista riippuvainen kysymys. Jo tehtyjä ratkaisuja, kuten avoimet rajapinnat ja erätuontijärjestelmä, pyritään mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan uudelleen käyttämään Melindan tulevan uuden alustan yhteydessä.

Kansalliskirjaston tunnisterekisterin, joka kattaa ISBN-, ISSN- ja ISMN-tunnisteiden jakelun, avulla julkaisujen ennakkometatietoja saadaan kattavammin ja nopeammin Melindaan. Uudessa palvelussa myös säännöllisesti julkaisevat kustantajat voivat ilmoittaa julkaisujensa ennakkometatiedot ja seurata omaa

Kirjastoverkkopalvelut

julkaisutoimintaansa. Kustantajille toteutus mahdollistaa neutraalin kanavan julkaisujen ennakkotietojen ilmoittamiselle ja levittämiselle.

Melindan auktoriteettitietokanta Asterissa on sanastoja sekä kansainvälisellä ISNI-tunnuksella varustetut toimijatiedot yhteisöistä ja henkilöistä. Uusimpana asiana Asteriin on lisätty teosauktoriteetteja muun muassa musiikin osalta. Auktoriteetteihin liittyvät tunnisteen edistävät datan linkittyvyyttä jatkossa. Asterin sisältöä on viime vuosina avattu vaiheittain avoimena datana Finto-palvelun kautta, kuten Kanto - Kansalliset toimijanimet loppuvuodesta 2020. Asteriin kohdistuu paljon kehitystoiveita mutta yksi keskeisimmistä priorisoinneista on sen rajapintojen kehitys. Näin voidaan taata parempi yhteentoimivuus ja saada automaattiset päivitysprosessit toimimaan esimerkiksi ISNI-tunnusten ja sanastojen osalta.

3) Muuttuva kuvailun ympäristö ja yhteistyö

Melinda on tänään Melinda-kirjastojen yhdessä muodostama vahva ja jatkuvasti kehittyvä kuvailuyhteisö. Melinda-kirjastot ovat kuvailun kehityksen eturintamassa, sillä uudet käytännöt jalkautuvat kirjastoihin Melindan kautta. Melinda-yhteisö mahdollistaa vertaistuen ja osaamisen kehittämisen kirjastojen kesken. Tämä on keskeistä, sillä kuvailutyön vaatimukset ja ohjeet muuttuvat. Kansalliskirjasto tukee Melinda-kirjastoja perus- ja täydentävän koulutuksen sekä ajankohtaistukioiden, kuten Talonmiehen infojen avulla. Yhteistyö kansallisten kuvailun asiantuntijaryhmien kanssa edistää yhteisistä kuvailukäytännöistä, pelisäännöistä ja ohjeistuksista sopimista.

Kuvailukäytännöt ja -ympäristöt muuttuvat asteittain linkitettyä dataa tukeviksi, mikä lisää osaamistarpeita entisestään. Tulevissa isoissa muutoksissa koskien uutta tietomallia, formaattia, kuvailukäytäntöjä sekä koulutuksia ja viestintää näihin liittyen Melinda tekee yhteistyötä Kansalliskirjaston Linkitetty kirjastodata -projektin kanssa. Kaiken kaikkiaan kumppanuus- ja toimintamallit eri yhteistyötahojen kanssa korostuvat tulevina vuosina.

Laaja Melinda-yhteisö edellyttää aktiivista otetta asiakasyhteistyöhön ja viestintään, jota tehdään monikanavaisesti. Verkostotapaamiset, erilaiset tilaisuudet, webinaarit ja työpajat lisäävät vuoropuhelua ja yhteistä ymmärrystä niin kulloinkin ajankohtaisesta tilanteesta kuin tulevista tavoitteista.

4) Teknisen arkkitehtuurin kehittäminen

Monet aiempina vuosina käynnistyneet kehitystoimet ovat osaltaan vieneet eteenpäin seuraavan sukupolven Melinda-kuvailuympäristölle asetettuja tavoitteita. Esimerkiksi metatietoon kohdistuneet kehitystoimet, kuten RDA-kuvailusäännön käyttöönotto, asiasanastoista ontologioihin siirtyminen (YSasta YSOon) ja pysyvien tunnisteen käyttöönotto (ISNI, URN), edistävät datan linkittyvyyttä jatkossa. Linkitetty data on joukko periaatteita, joilla tuotetaan koneymmärrettävää ja yhteentoimivaa muuhun tietoon linkittyvää tietoa. Linkitetty data mahdollistaa tulevaisuudessa kehittyneempien haku- ja dataprosessointiratkaisujen kehittämisen.

Tavoitteena Melindan teknisen arkkitehtuurin kehittämiseksi on lähivuosina korvata Aleph uudella alustaratkaisulla, joka mahdollistaa vaiheittain siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Tarkoituksena ei ole kehittää uutta järjestelmää kokonaan itse, vaan etsiä tarjolla olevista ratkaisuista sopivin, jota voidaan tarpeen vaatiessa kehittää edelleen kehittämiskumppanin, kehittäjäyhteisön tai järjestelmätoimittajan kanssa. Valinta on haasteellinen, sillä uuden sukupolven riittävän kypsiä järjestelmiä on vähän tarjolla. Kansalliskirjaston (KK) strategian mukaisesti Melindan uudeksi alustaksi tavoitellaan ensisijaisesti avoimen koodin järjestelmää, joka tukee siirtymistä linkittyvään metatietoon. Tämän vuoksi kaupallisten toimijoiden suljettujen järjestelmien varsinaisia kartoituksia, eikä kilpailutusta asiassa ole tehty. Tarkasteltavia järjestelmiä ovat olleet Ruotsin Kungliga Biblioteketin kehittämä Libris XL - järjestelmä, avoimen lähdekoodin yhteisöjen kehittämän kirjastojärjestelmä FOLIO sekä linkitetyn datan kuvailutyökalut Sinopia ja Marva. Kustakin ehdokasjärjestelmästä tarkasteltiin kypsyttä sekä soveltuvuutta Melindan kehitystarpeisiin ja Suomen olosuhteisiin. Tutkittavia osa-alueita olivat

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

esimerkiksi kuvailutyökalu, datankäsittely, tietomalli, integraatiot ja rajapinnat sekä tekninen ydin. Järjestelmiä testattiin kokeiluympäristöissä (ns. sandbox). Vuonna 2021 aloitettu selvitysvaihe on päättynyt syksyllä 2023 ja arviointi etenemispoluista voimavarojen kannalta on aloitettu. Tähän mennessä tehtyjen selvitysten yhteenvedona voidaan todeta, että kaikin tavoin tyydyttävää kokonaisratkaisua ja tavoitejärjestelmää ei ole löytynyt.

Järjestelmävalinnan venyminen aiheuttaa alustan uusimisen kokonaisuakataulun uudelleen suunnittelun. Tarkempi uusi aikataulutus ja tiekartta voidaan tehdä vasta sitten, kun on lopullinen päätös uudesta alustajärjestelmästä. Lisäksi tulee huomioida seuraavan tuloskauden 2025-2028 muut priorisoidut kehitystavoitteet. Kokonaisratkaisun puuttuessa yksi mahdollinen polku voi olla asteittain eteneminen. Valmistelua vietäisiin eteenpäin osaratkaisuille, jotka edistävät uuteen alustaan, kuvailutyökaluun ja linkitettyyn dataan siirtymistä esimerkiksi Asterin uudistamisen, kuvailutyökalun, integraatioiden ja konversiokokeilujen osalta.

Keväällä 2023 on luonnosteltu integraatiopolitiikkaa alustan uusiutumisen yhteydessä. Tavoitteena on varmistaa muutostilanteessa eri asiakasryhmien yhdenvertainen kohtelu, läpinäkyvyyden lisääminen, Melindan elinvoimaisuuden varmistus sekä avoimien rajapintojen hyödyntäminen nykyistä laajemmin. Pääsääntönä kaikkien rajapintojen uudistuksessa on tarjota paikallisjärjestelmille yleiskäyttöiset standardimenetelmät tiedon hakuun ja käsittelyyn. Poikkeuksia integraatiopolitiikan linjauksiin tehtäisiin vain erittäin perustelluista syistä. Alustan uusiutuessa tarvitaan integraatioissa edelleen tukea MARC 21-muotoisen datan liikkumiselle, vaikka Melinda itsessään tukisi uutta formaattia. Monet paikallisjärjestelmät toimivat vielä pitkään MARC 21-pohjalta.

Projektin tehtävät ja aikataulut

Melindan aiempien vuosien priorisoidut vuosittaiset tehtävät löytyvät kunkin vuoden projektisuunnitelmasta. Seuraavassa taulukossa kuvataan vuoden 2024 tehtävät.

2024

Melindan toimintamallin ylläpito ja kehittäminen

- Melinda-yhteisön toiminnan ja yhteistyön kehittäminen
 - Yhteistyön edelleen kehittäminen kirjastojen kanssa kuvailukäytäntöjen ja -ympäristöjen muuttuessa asteittain linkitettyä dataa tukeviksi
 - Korkeakoulukirjastot
 - Yleiset kirjastot
 - Erikoiskirjastot
 - Yhteistyö Linkitetty kirjastodata -projektin kanssa tulevissa muutoksissa koskien uutta tietomallia, BIBFRAME-formaattia, kuvailukäytäntöjä
 - Verkostotapaamiset ja erilaiset webinaarit/tilaisuudet/(etä)työpajat
 - Uudenlaiset työskentelymallit vuorovaikutteisuuden lisäämiseksi
 - Asiakasyhteistyön ja asiakaskumppanuuksien kehittäminen
 - Kirjastosektori ja järjestelmä/käyttäjryhmäkohtaisten erityistarpeiden tunnistaminen, kehityskohteet, palvelun parantaminen mukanaoleville kirjastoille
 - Korkeakoulu- ja erikoiskirjastot: Alma- ja KorkKoha-kirjastot
 - Yleiset kirjastot: Aurora- ja Koha/Täti-kirjastot
 - Asiakaskumppanuus- ja asiakastuen toimintamallien ylläpito, palvelevuus ja tarkoituksenmukaisuus
 - Asiakashallinnan työkalun (Aski) hyödyntäminen
 - Asiakastytyväisyyskyselyt, tarpeen mukaan muut aihekohtaiset kyselyt
 - Ajantasainen tilannekuva
 - Kirjastojen vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen
 - Prosessien ja käytäntöjen kehittäminen palautteen perusteella

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

- Yhteistyö kansallisten kuvailun asiantuntijaryhmien kanssa
 - Yhteisten kuvailukäytäntöjen ja pelisääntöjen edistäminen
 - Kehittyvien kuvailukäytäntöjen vaikutukset, ohjeistus
 - Riittävän hyvä kuvailu, kuvailukäytäntöjen sujuvoittaminen, aineistojen erityiskysymykset
 - sähköiset aineistot
 - muut lyhyen käyttöiän aineistot
 - musiikki, AV-aineistot, pelit
 - Kuvailun ekosysteemin tuki, työnjako, uudet aineistot kattavasti ja nopeasti Melindaan, erityisesti kotimaiset
 - Yhteistyö muiden metatiedon tuottajien, kustantajien ja kaupallisten toimijoiden sekä (yleisten) kirjastojen, HKK/VAKEn, yleisten kirjastojen metatietoryhmän kanssa metatiedon tuotantoprosessin kehittämisessä
 - Kumppanuusmallien kehittäminen, eri osapuolien sitouttaminen
 - Kokemusten vaihto, hyvien käytäntöjen jakaminen
 - Eriolaisten metatietoprosessien yhteensovittaminen
 - Eri lähteistä tulevan / eri formaateissa olevan metatiedon yhteensovittaminen, laatukriteerit (riittävän hyvä riittää)
 - Yhteistyö kustantajien kanssa metatiedon tuotantoprosessin alkupäässä, tunnisterekisterin hyödyntäminen
 - Yhteistyö KK:n vapaakappaletoimiston, kansallisbibliografian ja muiden palvelujen kanssa
 - Metatietoprosessien kehitys: Kirjavälittäjien, e-vapaakappaleiden ja tunnisterekisterin kautta saatavan (ennakko)metatiedon hyödyntäminen (KK:n ja kirjastojen tarpeet)
 - Yhteistyö kuntien e-kirjaston kanssa metatietoon/metatietoprosesseihin liittyen (tarkentuu e-kirjaston kehityksen edetessä)
 - Melindan laadunvarmistus ja tietokannan laadunparannus, konversiot
 - Tietokantahuollon automatisointi, ylläpito, jatkokehitys
 - Automattiset massakorjausajot ja ohjelmiston ylläpito, valmistelevat datan laadunparannustoimet tulevia tarpeita varten
 - Konversiot, valmistelu, toteutus, jälkityöt, ohjelmistojen kehitys ja ylläpito
 - RDA:n uuden version käyttöönotto, mahdollinen konversio
 - Automaattiset tuplien poistoajot, erityisesti musiikki
 - Koneoppivan Deduplikointi-ohjelmiston hyödyntäminen, kehitys (erillinen päätös)
 - Melindan talonmiestoiminta
 - Paimenkirjeet, talonmiehen info- ja koulutustuokiot (perus/extra)
 - Ongelmakohtiin puuttuminen, ohjeistus, tiedontasaus
 - Kestävän kehityksen, monikielisuuden ja tasavertaisuuden periaatteiden huomioiminen toimintamallien ja ratkaisujen kehittämisessä
- Melindan toiminnallisuuden ylläpito ja kehittäminen**
- Aleph-palvelinalustan ja ohjelmistoversion päivitys, kevät 2024
 - Valmistelu, testaus ja toteutus yhteistyössä CSC:n ja Ex Libriksen kanssa
 - Viestintä Melinda-kirjastoille
 - Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (korkeakoulut, Kansalliskirjasto), ylläpito/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Korkeakoulujen Alma-järjestelmä (sis. myös erikoiskirjastoja)
 - Korkeakoulujen Koha-järjestelmät (sis. myös erikoiskirjastoja)

Kirjastoverkkopalvelut

- Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä Fikka
- Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (yleiset kirjastot), ylläpito/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Aurora-järjestelmät
 - Koha-Suomen Koha/Täti-järjestelmä
 - Helmet/Sierra-järjestelmä
 - (Quria-järjestelmät. Axiellin seuraavan sukupolven järjestelmä. Huomioitava tulevien vuosien uusissa integraatioissa ja Melindan alustan uusiutuessa.)
 - (Mikromarc-järjestelmät. Käyttö pientä yleisissä kirjastoissa. Integraatiota Melindaan ei rakenneta.)
 - (Prettylib-järjestelmät. Erikoiskirjastoissa. Poistuvia järjestelmiä. Integraatiota Melindaan ei rakenneta.)
- Apuohjelmien ja kuvailutyötä helpottavien työkalujen ylläpito ja jatkokehitys tarpeen mukaan. Elinkaaren hallinta, tarvittaessa hallittu alasajo/korvaava toimintamalli. Muutosten testaus ja ohjeistus sekä viestintä käyttäjille. Katso myös alla OpenShift-konttiympäristöön siirtymisen vaikutukset.
 - Muuntaja
 - Merge
 - Cyrillux (elinkaari auki)
 - Poistot
 - Salasanojen vaihto-ohjelma
 - Artikkelien kuvailutyökalu (Arto artikkelitiedot Melindassa)
 - Caretaker (erillinen päätös)
 - Viewer (sisäinen testaustyökalu)
 - Tarpeen mukaan uudet työkalut (erillinen päätös)
- Melindan erätuontijärjestelmän (ulkoisten toimijoiden aineistokanavan) ylläpito ja jatkokehitys, kyky vastaanottaa monenlaisia aineistoja eri metatiedontuottajilta, metatiedon yhteentoimivuuden varmistaminen. Katso myös alla OpenShift-konttiympäristöön siirtymisen vaikutukset.
 - Datamuuntimet eri formaattien välillä
 - Tietueiden yhdistyminen, tuplakontrolli. Toimiva erätuontiputki, ylläpito ja jatkokehitys.
 - Eri tyyppisten osakohteellisten aineistojen tuki (erillinen päätös)
 - Musiikkiaineistot eri lähteistä
 - Journal.fi artikkeliaineistot
 - (Ennako)auktoriteettitiedot mukana ennakkometatiedossa
 - Uusien metatiedontuottajien/tietolähteiden konversiot ja dataluovutusten integrointi järjestelmään
 - Kuntien e-kirjaston aineistojen metatiedot (tarkentuu e-kirjaston kehityksen edetessä)
- Tekniikan ja tietoturvan kehittyminen, konttiympäristön muutos. Avoimen koodin ohjelmien sovittaminen Helsingin yliopiston uuteen OpenShift-konttiympäristöön 30.6.2024 mennessä. Toimenpiteiden loppuunsaattaminen. Docker-konttiympäristöstä luopuminen.
 - Avoimet rajapinnat, erätuonti; kriittinen
 - Apuohjelmat ja kuvailun apuvälineet (Muuntaja, Merge, Cyrillux, jne)
 - Priorisointi/karsinta. Sovittaminen valituille ohjelmille.
- Auktoriteettitietokanta Asterin ylläpito ja jatkokehitys
 - Uusien auktoriteettityyppien ja sanastojen lisääminen tarvittaessa
 - Soitinnimet
 - Asterin manuaalisten päivitysajojen automatisointi, kuten ISNI-päivitykset sekä

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

- Fintosta sanastojen päivitykset automaattisesti, Asterin erätuontiominaisuuksien kehittäminen OpenShift yhteensopivasti
 - Asteri-instanssi Melindan REST-rajapinnasta tuotantokäyttöön
 - Auktoriteettitietueiden tuplakontrollin toteutus tarpeen mukaan
- Auktoriteettituotannon hajautus ja katteen laajennus Asterissa, kokeilut kirjastojen kanssa, ensisijaisesti vapaakappalekirjastot
 - Uudet liittyjät
 - Tekninen toteutustyö per kirjasto (mm. käyttöoikeudet, replikointi, aineistonsiirto)
 - Yhteistyö toimijakuvailupalvelun sekä muiden toimijoiden kuten Sanaston kanssa
- Pysyvien tunnisteiden, kuten ISNI ja URN, hyödyntäminen Asterissa/Melindassa
 - Yhteistyö ISNI-jatkoprojektin kanssa
- Auktoriteettitietueiden ja bibliografisten tietueiden linkkaus, vaiheittainen eteneminen
 - Vaihe 3: Määrittely, toteutus ja migraatioajat muiden kuin Fennica- ja Viola-tietueiden osalta (erillinen päätös)

Kuvailun automatisointi ja koneelliset ratkaisut Melindassa

- Koneellisten ratkaisujen ja kuvailun automatisoinnin kokeilut yhteistyössä, hyvien käytäntöjen jakaminen, asenteiden muokkaus yhteistyössä muiden palvelujen, kirjastojen ja toimijoiden kanssa
- Monistettavien ratkaisujen kehitys
 - Yhdellä kotimaisella kielellä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle (Caretakerin uudistuksen yhteydessä)
 - Muut automatisoitavissa olevat kenttä, termi tms. muunnokset (Caretakerin uudistuksen yhteydessä)
 - Yhdellä aineistotyyppillä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle massa-ajoissa, esimerkiksi e-vapaakappaleista painetut (erätuonnin jatkokehitys, erillinen päätös)
- Automaattisen kuvailun työkalut Melinda-ympäristössä
 - Muualta tulevan automatisoidusti tuotetun tiedon hyödyntäminen
 - Laatuksien määrittely (riittävän hyvä riittää), odotusten hallinta
 - Annif-työkalun ja/tai muiden vastaavien koneoppivien ohjelmien hyödyntäminen

Palvelun tuki

- Tuotannossa olevien organisaatioiden tuki ja asiakastuen kehitys, palveluposti
- Palvelun tukimalli, laaja käyttäjäkunta ja integroituneet järjestelmät
 - Yhteistyö eri osapuolien kanssa
 - Alma-kirjastot: Ex Libris/Alma
 - Korkeakoulukirjastot: Koha
 - Yleiset kirjastot: Axiell/Aurora, Koha-Suomi, Helmet/Sierra
 - Kansalliskirjasto: KK-Koha (Fikka)
 - Artikkelien kuvailutyökalun käyttäjät (oma käyttäjäryhmä Melindassa, mukana kirjastojen ulkopuolisia käyttäjäorganisaatioita)
 - Kansallisbibliografian ja -diskografian kuvailun tuki Melindassa
- Käyttäjien koulutukset, koulutusmateriaalit, videotallenteet ja ohjeistukset
 - Yhteistyö eri osapuolien (kuten Ex Libris, Axiell, Koha, Koha-Suomi) kanssa koulutuksissa tarpeen mukaan
 - Melinda-Aleph-perus- ja kertauskoulutukset
 - Täydentävät teema- ja ajankohtaiskoulutukset

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

- Etäkoulutukset, videotallenteet, toimintamallin kehitys
- Käytönseuranta ja raportointi, tunnusluvut
- Tilastoinnin kehittäminen, visualisointi (erillinen päätös)
- Aineistojen karttumisen seuranta
- Lisenssien ja palvelusopimusten hallinta
- Viestintä ja palvelun markkinointi, tiedotus
 - KK:n yleiset kanavat
 - KK-verkkosivut, Missä mennään -webinaarit, tiedotteet, uutiskirjeet
 - Melinda-wikin säännöllinen päivitys ja ajantasalla pito
 - Muut tiedotteet, tilaisuudet ja kanavat tarpeen mukaan
 - Sosiaalisen median kanavien kuten X (ent. Twitter) hyödyntäminen
 - Melindan taustajärjestelmän kehittyminen ja linkitettyyn dataan siirtyminen lisää viestintätarpeita, yhteistyö ja linjaukset Linkitetty kirjastodata -projektin kanssa (yhteinen viestintäsuunnitelma)

Henkilöstön osaamisen kehittämien

- Projektin- ja työpakettienhallintataidot takaavat tehokkaan palvelun kehittämisen ja laajentamisen läpiviennin
- Ketterien ja joustavien kehitysmenetelmien hyödyntäminen
- Asiakaspalvelu- ja viestintätaidot laajalle asiakaskunnalle
- Melindan metadatan lukutaito myös teknisille ihmisille
- Kuvailukäytäntöjen ja uusien formaattien (RDA, BIBFRAME) kehityksen seuraaminen, linkittyvän datan tietomallien ymmärrys
- Seuraavan sukupolven kirjastojärjestelmien ymmärrys Melindan näkökulmasta alustan uusimista varten, tekninen ja toiminnallinen puoli
- Syvälinen tekninen ja toiminnallinen osaaminen valitusta uudesta alustasta
- Nykyaikaisen avoimen koodin luku- ja ohjelmointitaidot, kuten javascript, node.js, java tarpeen mukaan
- Avoimen koodin hallinta ja siihen liittyvä osaaminen, kuten OpenShift-konttiympäristö

Melindan teknisen arkkitehtuurin kehittäminen, alustan uusiminen

- Edistetään ratkaisuja, jotka helpottavat uuden alustan ja kuvailuympäristön käyttöönottoa
 - Päätökset etenemispolusta vaikuttavat toteutussuunnitelmaan. Tämän kohdan suunnitelma tarkentuu myöhemmin sitä mukaan kuin päätökset Melindan alustan uusimisen suhteen etenevät
 - Edetäänkö kerralla kokonaisratkaisuna vai vaiheittain/osittain esim. Asterin uudistussuunnitelma, kuvailutyökalun implementointi, integraatioiden yhdenmukaistaminen, konversiokokeilut
 - Seurataan ohjelmistojen/työkalujen kehittymistä
 - Mihin suuntaan asiat menevät muualla?
 - Kohti linkitettyä dataa, yhteistyö LKD-projektin kanssa
 - Uusi tietomalli, formaatti, kuvailukäytännöt sekä koulutukset ja viestintä näihin liittyen
 - Osaamisen kehittäminen, esimerkiksi tietomalli ja teknologia
 - Yhteistyöverkoston ja kumppanuuksien vahvistaminen

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Projektin lopputulokset

Tuloskauden päättyessä vuonna 2024 Melinda on kansallinen kuvailutiedon tuotantoympäristö ja keskeinen toimija kuvailun ekosysteemissä. Automaattisia tekniikoita ja koneellistettuja metatietoprosesseja on käytössä sekä kuvailutyötä helpottavia välineitä. Toimintamallia ja tekniikkaa on kehitetty vastamaan uusiin tarpeisiin ratkaisuihin, jotka mahdollistavat tulevaisuudessa vaiheittaisen siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Melindan tuotantopohja on laajentunut uusien kirjastojen sekä ulkoisten toimijoiden osalta. Melinda on kattava metatietovaranto erityisesti kotimaisissa aineistoissa

Projektin hyväksymiskriteerit

Tuloskauden 2021-2024 päättyessä tehdään tarpeen mukaan loppuraportti, joka kokoaa opitut kokemukset ja palvelun jatkokehityksen. Huomioitavaa on kuitenkin se, että suuri osa toiminnasta on jatkuvaa yli tuloskausien menevää palvelua ja kehitystoimintaa. Tärkeimpien työpakettien päättyessä voidaan tehdä työpaketin loppuraportti. Tarkempia hyväksymiskriteerejä määritellään tarpeen mukaan. Seuraavan tuloskauden (2025-) hankesuunnitelman ja pitkän tähtäimen tiekartan tulee valmistua vuoden 2024 aikana.

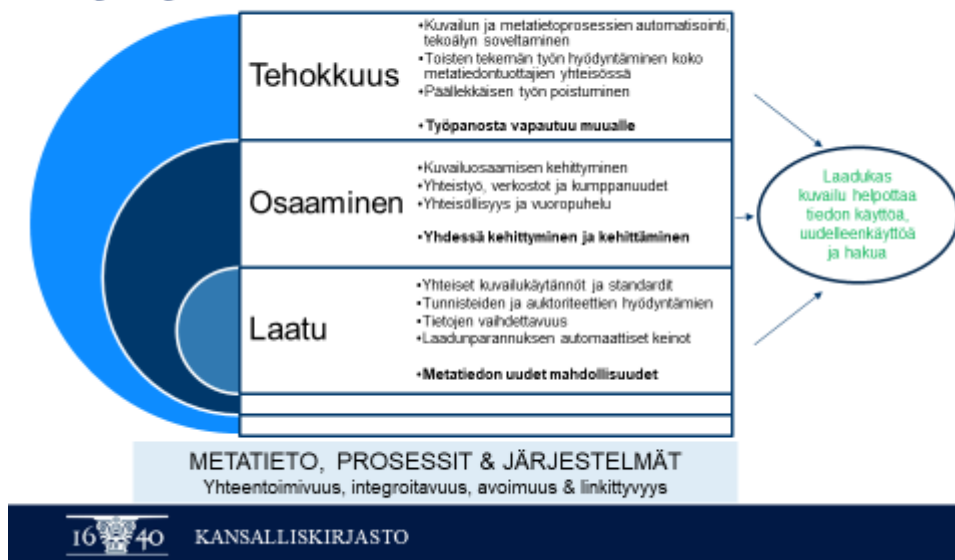
Projektin liiketoimintaperuste

Hankkeen käynnistysvaiheen 2012-2016 hyödyt on kuvattu erillisessä dokumentissa. Tiivistelmä löytyy myös vuosittaisista projektisuunnitelmista. Jakson 2017-2020 hankesuunnitelmassa listataan kyseisellä kaudella tavoiteltavat hyödyt. Myös näistä on tiivistelmä vuosittaisissa projektisuunnitelmissa. Jakson 2021-2024 hyödyt on kuvattu uuden kauden hankesuunnitelmassa, Kansallinen metatietovaranto Melinda: tavoitteet ja kehittäminen tuloskaudella 2021-2024, ja ne on kerrottu myös alla.

Melindan tuloskauden 2021–2024 toimenpiteillä saadaan alla olevassa kuvassa 1 esitettyjä hyötyjä.

2020-luvulla metatiedon, prosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus, integroitavuus, avoimuus ja linkittyvyys tehostavat metatiedontuotantoa, kehittävät osaamista ja luovat laadukkaalle metatiedolle uudenlaisia mahdollisuuksia. Viime kädessä laadukas kuvailu helpottaa tiedon käyttöä ja hakua sekä uudelleenkäyttöä. Metatiedon laatu syntyy yhteisten kuvailukäytäntöjen ja standardien myötä. Auktorisoitujen nimimuotojen, sanastojen ja erilaisten pysyvien tunnisteiden hyödyntäminen lisää tietojen yhteentoimivuutta, linkittyvyyttä, vaihdettavuutta ja laadunparannuksen automatisoinnin mahdollisuuksia. Yhteistyö, verkostot ja kumppanuudet edesauttavat teknisen ja kuvailuosaamisen kehittymistä ja edelleen uusien asioiden yhdessä kehittämistä. Yhteisöllisyys ja vuoropuhelu mahdollistavat osaamisen jakamisen laajasti metatiedontuottajien yhteisössä. Tehokkuutta saavutetaan kuvailun ja metatietoprosessien automatisoinnilla sekä tekoälyn hyödyntämisellä. Kirjastojen päällekkäinen työ poistuu, kun hyödynnetään entistä enemmän muiden tekemää metatietoa. Näin saadaan vapautettua niukkoja resursseja ja työpanosta muihin tehtäviin.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Hyödyt 2024 – Tavoitetilä

Kuva 1. Melindan hyödyt 2024 (tavoitetilä)

Hankkeen kustannukset:

Kustannuksia aiheuttavat henkilötyön lisäksi ohjelmistolisenssit (uusien lisenssien hankintakustannukset ja vuosittainen ylläpitomaksu) sekä CSC:n vuosittainen palvelimien ylläpitomaksu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myöntää Melindalle rahoitusta, jolla katetaan ylläpito- ja kehittämistyötä sekä yleisten kirjastojen mukaantulot. Osa työstä katetaan Kansalliskirjaston muun rahoituksen ja perustuksen kautta. Lisäksi liittyvissä kirjastoissa suoritetaan Melindan käyttöönottoprojektien tehtäviä. Ne hoidetaan kirjastoissa pääosin virkatyönä.

Uusien erikoiskirjastojen mukaantuloon liittyy rahoituksellisia haasteita, koska ne sijoittuvat eri hallinnon aloille ja eri ministeriöiden alaisuuteen. Keskitetyn rahoituksen saaminen näyttää epätodennäköiseltä. Tämän vuoksi on tehty erillinen hinnoittelumalli.

Projektin sisältö

Projektissa kehitetään ja laajennetaan kansallista metatietovarantoa ja kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä metatiedon toimijayhteisön (kirjastot, kustantajat ja muut metatiedon tuottajat) kanssa metatiedon elinkaaren eri vaiheissa (ennakkotiedot, hankintatiedot, rikastaminen, täydentäminen, avaaminen, säilyttäminen). Kuvailun tuotantoympäristön kehittäminen sivuaa laajempaa kuvailun ekosysteemiin liittyvää kehitystyötä. Rajapintojen avulla mahdollistetaan järjestelmien yhteentoimivuus ja tietovirtojen liikkuminen eri järjestelmien välillä.

Viime vuosina katteen laajentaminen ja uusien kirjastojen mukaantulot Melindaan ovat olleet keskeisessä roolissa projektin kannalta. Melindaan mukaantulo on ollut joustavaa. Erilaisista liittymismalleista kukin kirjasto on voinut valita itselleen parhaiten sopivan tavan. Tämä on selkeästi lisännyt yleisten kirjastojen liittymishalukkuutta. Melindan erilaiset liittymismallit ja niiden vaikutus käyttöönottoprojektin sisältöön on kuvattu aiempien vuosien projektisuunnitelmissa. Projektin painopisteen siirtyessä käyttöönotoista vuodesta 2023 lähtien muuhun

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

kehittämiseen ei liittymisprosessia kuvata enää tässä dokumentissa. Metatiedon automatisoitua vastaanottoa ja välitystä eri sisällön tuottajilta, kuten kustantajilta ja muilta toimijoilta sekä ulkoisista rekistereistä, edistetään erätuontijärjestelmään perustuvan Melindan ulkoisten toimijoiden aineistokanavan avulla.

Melinda-kirjastojen kuvailijan työ on viime vuosina kehittynyt voimakkaasti ja kehittyä edelleen, myös osaamistarpeet lisääntyvät jatkuvasti. Paikallisten kirjastojärjestelmien vaihtumisen lisäksi muutosta tuovat aineistojen kuvailuun liittyvät uudet asiat, kuten metatiedon avoimuus ja linkittyminen, ontologioiden käytön laajeneminen, RDA-kuvailusääntöjen ja standardien edelleen kehittyminen sekä tunnisteiden ja nimipalveluiden lisääntyvä käyttö. Aineistotyyppien monipuolistuminen lisää kuvailutyön määrää. Tällöin yhden aineistotyyppin kuvailutietoa hyödyntäen tulisi mahdollisimman helposti ja automaattisesti pystyä tuottamaan kuvailu myös muille aineistotyypeille. Eri tiedontuottajien tuottaman ennakkotiedon käyttö kuvailutyössä rikastamisen pohjana korostuu. Rikastamisessa on resurssien niukkuuden vuoksi kirjastoissa tarve hyödyntää entistä enemmän myös tekoälypohjaista automatisointia.

Melindaan kuvaillaan aineistojen bibliografiset tiedot MARC 21-formaatin ja RDA-kuvailusääntöjen mukaisesti yhtenäisillä periaatteilla. Tulevina vuosina uuden alustaratkaisun ja linkitetyn datan myötä on odotettavissa uusien formaattien, kuten BIBFRAME, käyttöönottoa. Melindaan voidaan kuvailla erilaisten aineistojen metatietoja kuten monografiat, kausijulkaisut ja e-aineistot. Osakohteellisen aineiston, kuten musiikin kuvailu, on ollut mahdollista Melindassa vuodesta 2014 alkaen. Nykyinen Melinda (Aleph-järjestelmässä) ei sisällä varasto- ja nidetietoja, joten niiden lisääminen aineistoon joudutaan kirjastossa tekemään paikallisjärjestelmässä. Yleisten kirjastojen osalta on käytäntö, jossa luettelointiohjelman tarjoaa paikallisjärjestelmän toimittaja. Tällöin kirjastojen ei tarvitse Melindaan mukaan tullessaan opetella uuden luettelointiohjelman käyttöä.

Korkeakoulukirjastojen paikallisjärjestelmien uudistuminen toi uusia vaatimuksia Melindan integroitumiseen eri järjestelmien kanssa. Melinda on integroitu sekä Koha- että Alma-järjestelmän kanssa. Uudessa tilanteessa on jouduttu teknisten kysymysten lisäksi ratkomaan myös monia muita uudenlaisia haasteita, jotka koskevat tietosuojaa, toimintamalleja ja kuvailuyhteistyötä.

Asteri auktoriteettitietokanta

Melindan auktoriteettitietokanta Asteri on oma rypäs tietokantoja Aleph-alustassa. Se mahdollistaa auktoriteettien käytön ja auktoriteettien tuotannon Melindaa käyttävillä kirjastoilla. Asteri kattaa toimijatiedot henkilöistä ja yhteisöistä sekä joukon teosauktoriteetteja. Lisäksi Asterissa ovat sanastot (YSO, YSO-paikat, SLM sekä jatkossa myös SEKO). Kesällä 2019 YSO:n eli Yleisen suomalaisen ontologian käyttö korvasi Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) ja Melindan tietokantaan tehtiin YSAstaYSOon konversio. YSO:n käyttö mahdollistaa monikielisen saatavuuden. Asteriin sisällytetään uusia sanastoja tarpeen mukaan.

Pääosa Asterin auktoriteettituotannosta tehdään Kansalliskirjastossa kansallisbibliografian kuvailutuotannon yhteydessä. Kirjastojen kanssa on viime vuosina tehty onnistuneita kokeiluja hajautetun auktoriteettituotannon osalta Asterin katteen laajentamiseksi. Sen edistämistä jatketaan ottamalla mukaan valikoituja kirjastoja, kuten vapaakappale- ja korkeakoulukirjastot, jotka voivat liittyä auktoriteettitiedon tuottajiksi ja kuvailla Asteriin esimerkiksi omien väitöskirjan tekijöidensä ja julkaisijoidensa nimitiedot. Pysyvien tunnisteiden kuten ISNI ja URN hyödyntäminen ovat auktoriteettitietokannan muita jo käynnissä olevia kehityskohteita. Toimintojen automatisointia edistetään rakentamalla Asteriin toimivat rajapinnat. Asteri uusiutuu tulevaisuudessa samassa yhteydessä kuin Melindan alusta.

Projektin rajaus

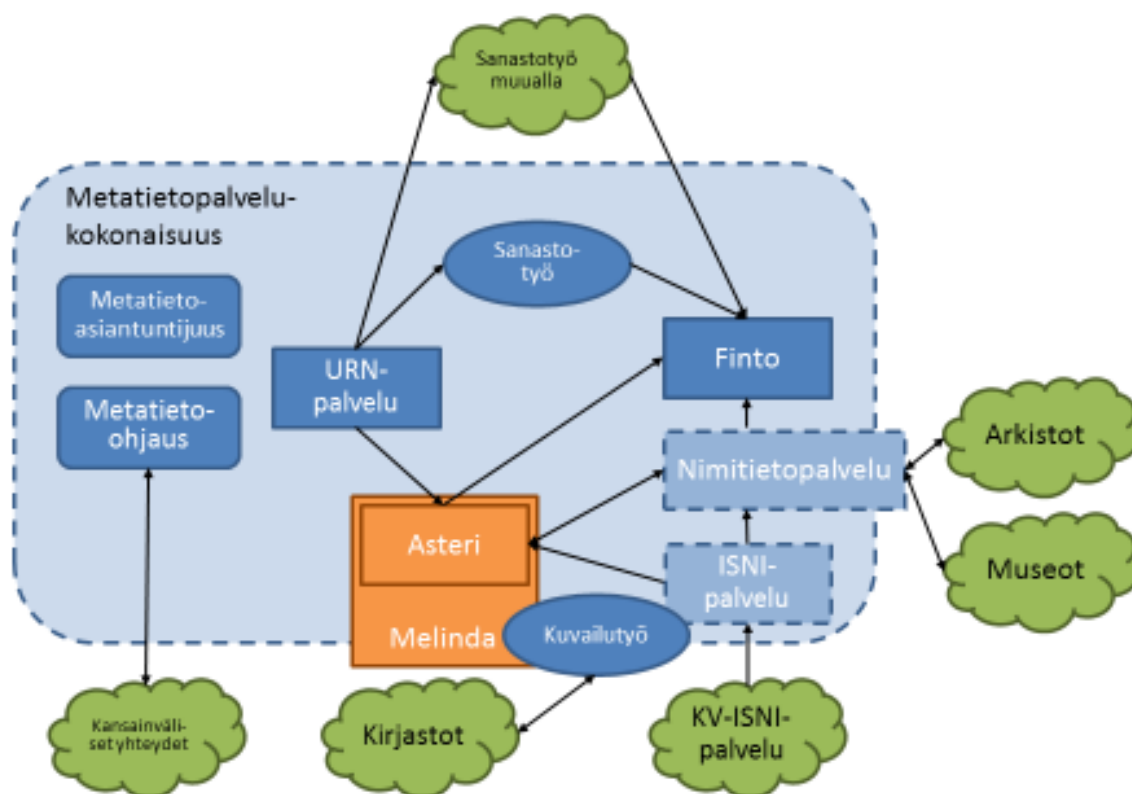
Kyseessä on monivuotinen hanke, jonka tehtäviä on priorisoitu eri vuosille. Tässä suunnitelmassa keskitytään vuoden 2024 tehtäviin ja tuotoksiin. Suunnitelmassa kuvataan Kansalliskirjastossa tehtävä työ. Asiakasorganisaatioissa (kirjastoissa) tai muissa organisaatioissa tehtävä työ kuvataan kunkin organisaation omassa suunnitelmassa.

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Kansalliskirjastossa tehtävä uusiin metatiedon kuvailukäytäntöihin liittyvä RDA-kuvailusääntöjä koskeva työ ja tuki (Kuvailusääntöpalvelu) ovat Melinda-palvelun ja -hankkeen ulkopuolella. RDA-kuvailusääntö on kehitetty ensisijaisesti tiedonhakijoiden muuttuneisiin tarpeisiin. RDA (Resource Description and Access) uudistaa kuvailutyötä huomioimalla moniulotteiset tietoaineistot ja tiedonhakijoiden odotukset. RDA sisältää aineiston kuvailuohjeiden lisäksi ohjeet toimijoiden (henkilöt, yhteisöt ja suvut) kuvailuun ja sanastotyöhön eli aiheiden kuvailuun. Uudet kuvailusäännöt antavat semanttisen kehyksen kuvailutyölle ja tukevat kuvailutiedon tuotannon siirtymistä vaiheittain vanhasta, korttiluettelomaisesta sekä ensisijaisesti tiedon syntaksiin perustavasta tietuepohjaisesta kuvailusta kohti rakenteisempaa ja semanttisesti yhteen toimivaa kuvailua. RDA-standardin pohjalta voidaan rakentaa kuvailua yhtenäistäviä sanastoja, rekistereitä ja ontologioita, jotka tukevat RDA-kuvailutietojen käyttöä esimerkiksi avoimena konekielisenä linkitettyinä datana, joka tarvitsee tuekseen tunnisteita ja standardeja.

Alla olevassa tavoitekuvasa (kuva 2) näkyy Melindan ja siihen kuuluvan Asteri auktoriteettitietokannan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin. Tässä dokumentissa kuvataan Melindan suunnitelma vuodelle 2024. Muiden osien kehittämissuunnitelmat on kuvattu omissa dokumenteissaan.

Kuva 2. Melindan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin

Melinda on keskeinen osa kuvailun ekosysteemiä ja on mukana sen kehittämisessä ja yhteistyössä Kansalliskirjaston metatietovision ja kuvailupolitiikan edellyttämällä tavalla. Melinda-palvelu ja -hanke ei vastaa kuvailun ekosysteemin eikä KK:n metatietovision ja kuvailupolitiikan kehittämisestä kokonaisuutena. Tässä suunnitelmassa on siten kuvattu vain Melindan yhtymäkohdat edellä mainittuihin. Kuvailun ekosysteemin sekä KK:n metatietovision ja kuvailupolitiikan tavoitteet ja kuvaukset löytyvät omista dokumenteistaan.

Kirjastoverkkopalvelut

Ylläpito ja tuki

Melinda-palvelun kehittämisen ja tiedontuottajien joukon laajentamisen ohella Melindaan liittyy erilaisia ylläpito- ja tukitehtäviä. Näitä ovat ainakin järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät, tietokantahuolto, pienkehitys, käyttäjätuki, kuvailukäytäntöihin ja -standardeihin liittyvät asiat sekä sopimukset ja lisenssit ulkoisten toimijoiden kesken.

Järjestelmähuoltoon liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan järjestelmän jatkuva toimivuus tuotantoympäristössä. Töiden priorisoinnissa päivittäinen tuotannon toimivuus priorisoidaan ensimmäiseksi.

- Päivittäinen tuotanto
 - Teknisen palvelualustan ja järjestelmien toimivuus
 - Replikoinnit Melindan tietokannan ja paikallisten tietokantojen välillä
 - Akuuttien virhetilanteiden korjaus
 - Käyttäjähallinta
- Muut tuotantoympäristöön liittyvät tehtävät
 - Huoltokatkoihin liittyvät toiminnot ja niistä tiedottaminen
 - Versiopäivitykset (Aleph, Oracle), toimittaja-yhteistyö
 - Palvelinympäristön päivitykset, CSC-yhteistyö
 - Luettelointitilastojen ylläpito

Järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja eivät sisälly projektitehtäviin. Linjaorganisaation vastuuhenkilön tulee tiedottaa versio- ja palvelinympäristön päivityksistä riittävän ajoissa projektipäällikköä, jotta voidaan yhdessä sopia päivityksille sellainen ajankohta, joka on sopiva tuotannon ja projektitehtävien etenemisen kannalta.

Käyttäjähallintaan liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan käyttäjähallinnan toimivuus ja mahdollistetaan uusien tunnusten luonti kuuluvat samoin edellä mainittuihin linjaorganisaation hoitamiin järjestelmähuollon tehtäviin. Kuitenkin uusien tiedontuottajien liittyessä Melindaan hoidetaan käyttäjätunnusten luonti käyttöönottoprojektien yhteydessä.

Tietokantahuollon päivittäiset tehtävät kuten tuplatietueiden yhdistäminen tai väärinyhdistyneiden erottaminen hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja ne eivät sisälly projektin tehtäviin. Kuitenkin uusien mukaan tulleiden kirjastojen dataan liittyvät korjaus- ja jälkitoimet sisältyvät projektin tehtäviin. Tietokantahuollon kehitys kuten automatisoinnin jatkokehitys sisältyy projektin tehtäviin. Tällä hetkellä manuaalisen tietokantahuollon määrä on hyvin vähäinen.

Pienkehitys kattaa pienet tekniset ja toiminnalliset parannukset jo olemassa oleviin ratkaisuihin, muutokset replikoinnin säätöihin, yhdistyvien organisaatioiden aiheuttamat muutokset tai kirjastojen aineistojen lisääjot. Projektiin otetaan mukaan pienkehitystehtäviä soveltuvin osin.

Käyttäjätuki kattaa

- palvelupostilaatikon
- palautekyselyt
- käyttäjätalaisuudet

Melindaan liittyvä käyttäjäviestintä hoidetaan keskitetyn ([melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi)) postilaatikon avulla. Palvelupostilaatikon ylläpito ja päivystys hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Koska postilaatikko hoitaa sekä palvelun sisältöön, tekniikkaan ja myös projektiin kuuluvaa käyttäjäviestintää, eskaloituu palvelupostilaatikosta projektille tehtäviä. Kirjaston liittymisvaiheessa viestintä kirjaston ja projektin välillä on runsasta, ja tämä hoidetaan pitkälti palvelupostin ulkopuolella.

Kirjastoverkkopalvelut

Palvelun laajetessa voimakkaasti tulee tarvetta tehdä erilaisia Melindaan kohdistettuja asiakas- ja palautekyselyjä toiminnan kehittämisen pohjaksi. Nämä hoidetaan projektin puitteissa soveltuvin osin samoin kuin Melindan käyttäjätilaisuudet, tiedottaminen ja markkinointiviestintä sekä talonmiehen tuokiot ja paimenkirjeet.

Palvelun tukimallin kehittäminen palvelun laajentuessa kuuluu projektin tehtäviin. Yleisten kirjastojen liittymisten yhteydessä on huomioitava palvelun tukimallin kehittäminen siten, että yhteistyö kolmansien osapuolien (kuten Axiell, Koha-Suomi) kanssa tukipyynnöissä saadaan sovittua asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Korkeakoulukirjastojen järjestelmien uudistuminen on tuonut uusia toimintamalleja näiden kirjastojen palvelun tukemiseen.

Kuvailukäytäntöihin ja -standardeihin liittyvät asiat kuten osallistuminen kansallisiin asiantuntijaryhmiin ja kehittämistyöhön hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Projektin tehtävänä on seurata kuvailuasioita, jotta sieltä tuleviin tarpeisiin voidaan varautua projektisuunnittelussa.

Sopimukset ja lisenssit, kuten Melindan palvelusopimukset ja ulkoisten toimijoiden kanssa tehdyt sopimukset, hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa samoin kuin ohjelmistolisensseihin liittyvät asiat. Projektipäällikkö tiedottaa uusien liittyjien palvelusopimus- ja lisenssitarpeista linjaorganisaation vastuuhenkilöitä sekä hankkeen kehittämistoimista mahdollisesti aiheutuvasta muutostarpeesta palvelusopimukseen (kuten uudet sopimusliitteet). Linjaorganisaation vastuuhenkilöiden tulee vastaavasti tiedottaa projektipäällikköä tietoonsa tulevista sopimuksista ja lisensseistä koskevista muutoksista.

Projektin ympäristö

Keskeiset toimijat ja sidosryhmät

Metatietovarantoon liittyviä keskeisiä toimijoita ovat opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) sekä kuvailutiedon tuottajat ja käyttäjät kirjastoissa. Lisäksi yhteistyötahoja ja sidosryhmiä ovat ulkopuoliset kuvailu- ja ennakkotietojen tuottajat sekä metatietovarannon teknisen alustan toimittaja (nyk. Ex Libris, jolla myös Alma-järjestelmä), muiden kirjastojärjestelmien kuten Aurora ja Mikromarc/Axiell, Koha-Suomi, Sierra/Innovative toimittajat ja palvelininfrastruktuuritoimittaja (CSC) sekä kehittäjäyhteisöt. Jatkossa keskeisiä yhteistyötahoja ovat Melindan uuteen alustaan liittyvät toimijat.

Kansalliskirjaston asiantuntijat koskien vapaakappaleprosessia, kansallisbibliografiaa ja -diskografiaa, auktoriteetteja ja sanastoja sekä automaattisen kuvailun, metatiedon ja RDA:n kehitystä muodostavat keskeisen Kansalliskirjaston sisäisen yhteistyötahon. Tarve eri toimijoiden kanssa tehtävälle yhteistyölle arvioidaan tapaus- ja tilannekohtaisesti. Viestintäsuunnitelmassa kuvataan projektin yleinen tiedotus keskeisille toimijoille ja yhteistyötahoille.

Lisäksi on huomioitava Kansalliskirjaston muiden palveluiden/kärkihankkeiden kuten Finna ja Finto sekä muiden metatietopalveluiden projektipäälliköiden ja asiantuntijoiden välinen yhteistyö eri hankkeiden välisten riippuvuuksien tunnistamisessa sekä projektihallinnan ja -työn yhteisten toimintamallien kehittämisessä.

Lopputuloksen ympäristö

Melinda toimii Aleph-järjestelmässä (Ex Libriksen toimittama valmisohjelmisto) omalla teknisellä alustalla, omalla OPAC:illa (loppukäyttäjän/tiedonhakijan verkkokäyttöliittymällä) ja luettelointiohjelmalla (tiedontuottajan käyttöliittymällä). Tietokanta on Oracle-kanta. Melindan ja paikallisten järjestelmien välillä on toimivat integraatiot ja rajapinnat.

Aleph-järjestelmä pyritään korvaamaan uudella teknisellä alustalla tulevina vuosina. Uuden teknisen järjestelmän tulisi mahdollistaa nykyistä paremmat edellytykset avoimeen linkitettyyn dataan siirtymiseen sekä paremman yhteentoimivuuden muiden keskeisten kansallisten ja kansainvälisten järjestelmien kanssa.

Riippuvuudet muista projekteista

Melindalla on liityntäkohtia Kansalliskirjaston Finna- ja Finto-palveluihin sekä muihin metatietopalveluihin ja kehittämisprojekteihin, kuten Linkitetty kirjastodata –projekti. Kansalliskirjaston järjestelmäkokonaisuuden tavoitetilassa päämääränä on järjestelmien ja tietovarantojen määrän ja päällekkäisyyksien vähentäminen sekä järjestelmien nykyistä parempi integraatio. Kokonaisuudessa Finna toimii asiakaskäyttöliittymänä, kokoelmienhallinta on kirjastojärjestelmässä esimerkiksi Koha ja kuvailuympäristönä toimii Melinda (kuva 3).

Kuva 3. Tietojärjestelmäkokonaisuus (Finna-kirjastojärjestelmä-Melinda)

Melinda ja Finna täydentävät toisiaan järjestelmäkokonaisuudessa. Ne eivät ole päällekkäisiä tai toisensa poissulkevia ratkaisuja. Melinda on tiedontuottajan työympäristö ja Finna puolestaan tiedonhakijan väline. Kuvassa 4 on kuvattu Melindan ja Finnan välistä suhdetta tarkemmin.

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Kuva 4. Melinda ja Finna

Projektiorganisaatio ja resurssit

Ohjausmenettelyt

Kansalliskirjaston koolle kutsuma Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä (ent. Tiedonhallinnan ohjausryhmä) toimii projektin (hankkeen) ylimpänä johtoryhmänä. Siellä käsitellään projektin painopisteitä ja linjauksia. Ryhmässä ovat edustettuina projektin omistaja (KK), eri kirjastosektorit ja tarvittaessa muita keskeisiä yhteistyötahoja. Ryhmän kokoonpano tarkistettiin vuoden 2016 lopussa seuraavaa hankekautta varten ja, se alkoi kokoontua uudella ryhmällä vuoden 2017 alusta. Ryhmän kokoonpanoa ja toimintaa uudistettiin vuoden 2021 alussa, jolloin nimi myös vaihtui. Jäsenet, tehtävät ja säännöt on kuvattu Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän wiki-sivustolla:

<https://www.kiwi.fi/x/iI8Aw>

Metatietovarannon projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmä, ”lähiory”) kokoonpano on Kristiina Hormia-Poutanen (pj.), Nina Hyvönen, Katri Riiheläinen (tarvittaessa) ja Minna Olkinuora-Tauru (siht.). Lassi Lagerin (31.12.2023 asti) tilalle nimetään seuraaja myöhemmin. Tarvittaessa sijaisena toimii Henri Mäkilä. Lisäksi kokouksiin voidaan kutsua mukaan projektin asiantuntijoita tai muiden palvelujen edustajia kuten Linkitetty kirjastodata -projektin vetäjä Matias Frosterus. Ajankohtaisiin projekti- ja resurssiasioihin keskittyvä lähiohjausryhmä kokoontuu 3-4 viikon välein. Varsinaisten kokousten lisäksi voi olla ylimääräisiä työkokouksia. Kokouksista pidetään pöytäkirjaa. Joidenkin keskeisten asioiden osalta päätösloki voidaan kirjata myös Kupoliin, KK:n sisäiseen työtilaan. Lisäksi pidetään lähiohjaus- ja projektiryhmän yhteisiä suunnittelu- ja kehittämiskokouksia tarpeen mukaan, keskimäärin 1-2 kertaa vuodessa.

Vastuut:

- Hyväksyy palvelun kehittämiseen liittyvät suunnitelmat kuten hanke-, etenemis- ja projektisuunnitelmat
- Seuraa projektin edistymistä siten, että projektin kustannukset, aikataulu ja sisältö ovat hyväksyttävissä rajoissa
- Huolehtii projektin riittävästä resursoinnista

Kirjastoverkkopalvelut

- Tukee projektipäällikköä projektin läpiviennissä
- Seuraa, että riskit ovat hallinnassa ja laatu riittävällä tasolla
- Käsittelee ja hyväksyy muutokset (issuet) tai edelleen välittää (eskaloit) ne tarvittaville päätöstahoille

Projektin roolit ja vastuut

Projektin omistajalla on kokonaisvastuu projektista ja rahoituksesta.

Vastuut:

Omistaa projektin business casen (liiketoimintaperusteen, kustannus-hyödyt, miksi projektia tehdään).

Määrittelee projektin kokonaistavoitteen ja vision.

Raportoi ja viestii projektin tilanteesta ja edistymisestä rahoittajalle, asiakkaille ja ylitason sidos- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän puheenjohtajana (esim. lähiohjausryhmä).

Tukee projektipäällikköä projektin johtamisessa.

Projektipäälliköllä on kokonaisnäkemys projektista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Johtaa ja organisoii projektin toimintaa.

Vastaa projektin kokonaissuunnittelusta ja suunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Projektin kuvaus, tavoitteet, rajausta ja riskit
- Projektin tuotokset (lopputulokset)
- Projektin päätehtävät ja jako työpaketteihin ja niiden väliset riippuvuudet
- Riippuvuudet muihin projekteihin
- Priorisointi (projektin sisällä)
- Projektin kokonaisaikataulu

Sopii resursseista ja tarvittavasta osaamisen kehittämisestä esimiesten kanssa.

Sopii projektikäytännöt ja toimintamallit ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa.

Vastaa projektin edistymisestä.

Raportoi projektin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista ohjaus- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän esittelijänä ja sihteerinä (esim. lähiohjausryhmä).

Viestii projektin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Tukee työpakettivastaavia työpaketin suunnittelussa ja läpiviennissä.

Voi osallistua asiantuntijana projektin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Työpaketin vastuuhenkilöllä (työpakettivastaavalla) on kokonaisnäkemys työpaketista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Koordinoi ja organisoii työpakettiin liittyviä asioita.

Vastaa työpaketin suunnittelusta ja työpakettisuunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Työpaketin kuvaus, rajausta ja riskit
- Työpaketin tuotokset
- Tehtävät (osittaminen) ja niiden väliset riippuvuudet
- Tehtävien priorisointi (työpaketin sisällä)
- Tehtävien aikataulut
- Tehtävien työmääräarviot (yhdessä asiantuntijoiden kanssa)

Sopii resursseista projektipäällikön kanssa.

Vastaa työpaketin edistymisestä.

Raportoi työpaketin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista projektipäällikölle.

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Viestii työpaketin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille. Voi osallistua asiantuntijana työpaketin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Projektin asiantuntijalla on vastuu oman vastuualueensa tehtävistä.

Vastuut:

Vastaa nimettyjen tehtävien suunnittelusta, toteutuksesta ja edistymisestä.

Raportoi tehtävien tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista työpakettivastaavalle.

Viestii tehtävien tilanteesta projektiryhmälle ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Projektiryhmä koostuu projektipäälliköstä, työpakettien vastuuhenkilöistä ja projektin asiantuntijoista. Henkilöllä voi olla projektissa useita rooleja.

Projektiorganisaatio Kansalliskirjastossa

Nimi	Organisaatio/osasto/yksikkö	Rooli/Vastuu
Kristiina Hormia-Poutanen	KVP, palvelujohtaja	Projektin omistaja, lähiohjausryhmä
Minna Olkinuora-Tauru	KVP, Melinda, kehittämisspäällikkö	Metatietovaranto-projektin (hankkeen) johto, lähiohjausryhmä
NN (Lassi Lager 31.12.2023 asti, sij. Henri Mäkilä oto)	KVP, Melinda-palvelu tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä, resursointi
Nina Hyvönen	KVP, Yhteentoimivuuden palvelut, tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä
Katri Riiheläinen	KVP, Kansallisbibliografia-palvelut, yksikön esimies	Lähiohjausryhmä, tarvittaessa
Sisältöasiantuntijat:		
Anneli Renfors	Melinda	
Kaija Kovanen	Melinda	
Antti Impivaara	Melinda	
Risto Mikkonen	Melinda	8.1.2024 alk. MARC 21, muut erikseen sovitut
Jaana Routakangas	Melinda	poissa toistaiseksi
Tekniset asiantuntijat:		
Minttu Hurme	Melinda	
Henri Mäkilä	Melinda	
Tommi Nieminen	Melinda	tarvittaessa myös SFX
Joni Ollila	Melinda	
Markus Koskimies	Melinda	
Sarianna Silvonen	Melinda	
Nicholas Volk	Melinda	
Thomas Roos	Melinda	
Jari Juslin	Melinda	
Kim Kuusisto	Melinda	
Pinja Talosela	Melinda	

Kirjastoverkkopalvelut

Kehitystyöt toteutetaan projektiorganisaation puitteissa Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluissa yhteistyössä liittyvien kirjastojen ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kirjastojen käyttöönottoprojektien yhteyshenkilöt löytyvät MYK-wikistä, joka vaatii erillisen kirjautumisen.

Seuraavassa kuvassa (kuva 5) on kuvattu projektin ohjausmalli ja organisaatio sekä tietovirrat eri ryhmien välillä.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Kuva 5. Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Melindan talonmies

Melindan laadunvalvonnasta huolehtii sekä ohjeistusta ja opastusta antavat Melindan talonmiesryhmän jäsenet muiden tehtäviensä ohella. Vetäjänä toimii Anneli Renfors. Muita talonmiehiä ovat Minttu Hurme, Nicholas Volk, Martin Engberg (kansallisbibliografia) ja Tapani Moisio (kansallisdiskografia) sekä tarpeen mukaan Antti Impivaara. Melindan talonmiestoimintaa on kuvattu seuraavassa luvussa kohdassa laadunvarmistus.

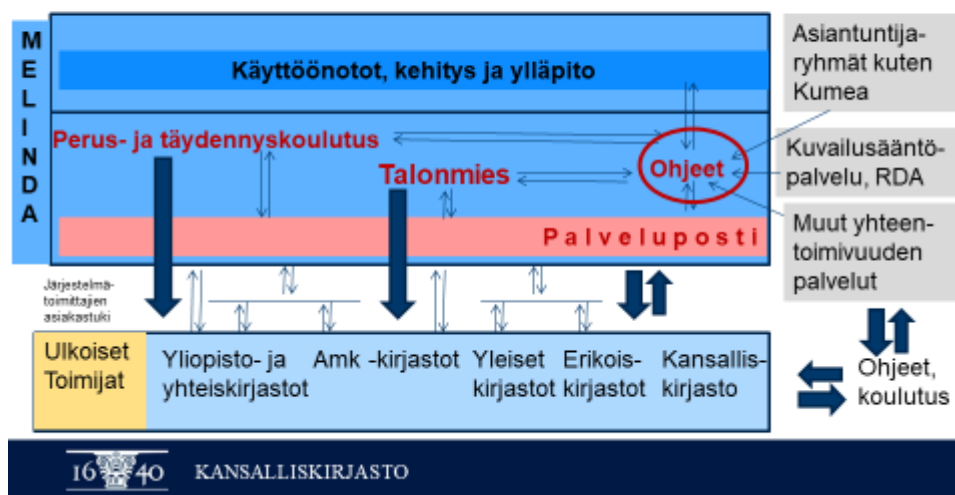
Melindan asiakastoiminnot ja –tuki

Tiedontuottajien ja uusien yhteistyötahojen määrän koko ajan kasvaessa Melindan asiakastoimintojen ja -tuen merkitys korostuu entisestään. Asiakastuen peruspilari on keskitetty palveluposti. Palvelupostia hoitaa ryhmä, johon kuuluu sekä sisältö että teknistä osaamista (Anneli Renfors, Kaija Kovanen, Antti Impivaara, Risto Mikkonen, Sarianna Silvonen, tarpeen mukaan lisäksi teknisenä apuna Tommi Nieminen ja Minttu Hurme). Talonmiestoiminta sekä perus- ja täydennyskoulutukset täydentävät Melindan palveluvalikoimaa tuotannossa olevien organisaatioiden osalta. Melinda-palveluun ja Melinda-yhteistyössä mukana oleviin tahoihin kohdistuu monia paineita ja vaatimuksia kehittyvän ympäristön kautta. Kehityskohteenä on erityisesti ohjeistuksen koordinointiin ja yhdenmukaiseen viestintään liittyvät asiat. Kansalliskirjaston kuvailusääntö-, muut metatieto- ja yhteentoimivuuden palvelut sekä kansalliset asiantuntijaryhmät (Kumea, Kusti, Sisku, Muusa ja Toiku) tuottavat enenevässä määrin ohjeistuksia, jotka käytännössä usein jalkautuvat Melinda-ympäristössä. Kuvassa 6 näkyy Melindan toiminnot sekä yhteydet ulkoisiin yhteistyötahoihin. Korkeakoulukirjastoissa tapahtunut

Kirjastoverkkopalvelut

paikallisjärjestelmien uudistuminen ja eriytyminen kahteen ryhmään (Alma, Koha) on tuonut uudenlaisia haasteita kansallisen kuvailuyhteistyön ja Melindan suuntaan. Kirjastosektorikohtaisten tarpeiden ohella asioita on jouduttu yhä enemmän ratkaisemaan kirjastojärjestelmäpohjaisesti.

Melindan asiakastoiminnot Tuotannossa olevat organisaatiot

Kuva 6. Melindan asiakastoiminnot ja yhteydet eri tahojen kesken

Projektin suoritus tapa ja työmenetelmät

Dokumentointi ja työmenetelmät

Hankkeeseen/Palveluun liittyvä julkinen kaikille avoin aineisto löytyy Melinda-wikistä:

<https://www.kivi.fi/display/Melinda>

Työryhmille kuten yleisten kirjastojen käyttönoitoille voi olla omia wiki-sivuja, jotka vaativat erilliset käyttöoikeudet.

Kirjastoverkkopalveluiden sisäisenä projektin työhakemistona ja keskeneräisten dokumenttien työpaikkana toimii ryhmähakemisto:

P:_h981_kvp\metatietovaranto

Muiden Kansalliskirjaston palveluiden kanssa yhteistyössä tehtävät asiat, kuten esimerkiksi kuvailupolitiikkaan ja kuvailun ekosysteemin kehitykseen liittyvät suunnitelmat, ovat Kansalliskirjaston sisäisissä Kupoli- ja Kiwi-työtiloissa. Myös Melinda-palveluun ja tekniikkaan liittyvää dokumentaatiota on näissä työtiloissa.

Tehtävienhallinta hoidetaan JIRA-työkalussa. Hankkeen ja palvelun yhteyspostilaatikkona toimii [melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi), johon tulevat viestit ohjautuvat automaattisesti JIRA:n tehtäviksi.

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Projektilla on lisäksi käytössä erilaisia sähköpostilistoja päivittäistä tiedonvaihtoa varten. Myös laajempaan asiakasviestintään käytetään sähköpostilistoja. Sisäisessä viestinnässä on käytössä myös muita työkaluja, kuten Slack-pikaviestin.

Laadunvarmistus

Tärkeimmät suunnittelu- ja määrittelydokumentit katselmoidaan ja hyväksytetään esimerkiksi lähiohjausryhmässä ja/tai Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmässä. Dokumenteilla käytetään versionhallintaa, jossa

esimerkiksi ensimmäinen luonnos on versio 0.1, hyväksytyt on versio 1.0, jatkoversiot 1.1 ->. Seuraava pääversio on 2.0. jne.

Omassa sovellustuotannossa koodin laatu varmistetaan koodi- ja parikatselmoineilla sekä riittävällä dokumentoinnilla. Ohjelmistojen toimivuus varmistetaan riittävällä testauksella, joka kuvataan erillisissä testaussuunnitelmissa.

Melindan sisällön laatu varmistetaan yhtenäisillä kuvailu- ja sovellusohjeilla sekä toimintaohjeilla ja pelisäännöillä. Laadunvarmistus- ja ohjeistustyötä tehdään yhteistyössä kansallisten kuvailuryhmien kanssa, kuten Kumea (Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmä). Melindan talonmies ohjaa ja opastaa laatuun liittyvissä asioissa (paimenkirjeet, talonmiehen tuokiot, ongelmakohtiin puuttuminen). Lyhyitä talonmiehen infotuokioita Melinda-yhteisön jäsenille pidetään etäyhteyden välityksellä 4-6 kertaa vuodessa. Niissä tiedotetaan ajankohtaisista Melindaan liittyvistä asioista. Tuokiot voivat olla myös pidempiä erilaisia täydennyskoulutustarpeita palvelevia Extra-tuokioita. Tuokiot ovat olleet erittäin suosittuja, ja ne koetaan tarpeellisiksi.

Melindan tietokannan laatua (väärin yhdistyneet, tuplat) tarkkaillaan ja parannetaan tietokantahuollon toimesta. Automaattisilla massakorjauksilla korjataan systemaattisia virheitä tietokannassa ja vähennetään kirjastojen manuaalisten korjausten määrää. Tuplia poistetaan automatisoidulla tuplakontrollilla.

Käyttöönottokoulutusten ja muiden projektin asiakaskunnalle kohdistuvien tilaisuuksien laatua seurataan palautekyselyillä. Käyttöönottoprojektien onnistumista seurataan sektoreittain tai kirjastoittain tehtävillä asiakaskyselyillä.

Projektityöskentelyn laatua parannetaan projektiosaamisen lisäämisellä (projektivalmennus) ja yhteisillä projektikäytännöillä sekä soveltuvin osin ketteriä menetelmiä hyödyntämällä. Projektinhallinnassa sovelletaan Kirjastoverkkopalveluiden kärkihankkeiden yhteisesti sovittuja toimintamalleja ja käytäntöjä. Ohjeistus löytyy Kiwistä Projektiohjeistus-työtilasta (vain KK:n sisäiseen käyttöön).

Projektin edetessä määritellään tarkemmin lopputuotetta koskevat mittarit ja tunnusluvut. Vuosiraportoinnin yhteydessä kerättäviä tunnuslukuja ovat muun muassa mukana olevien kirjastojen ja kirjastojen yhteenliittymien/kimppojen määrä.

Projektin seuranta

Projektin seuranta tapahtuu usealla eri tasolla:

Projektiryhmän kokouksia pidetään kerran kuussa. Niissä käsitellään yhteisiä koko projektia koskevia työn alla tai tulossa olevia asioita sekä työpakettien tilannetta. Kokoonkutsujana toimii kehittämispäällikkö. Palaverien muistiinpanot vuoden 2024 osalta löytyvät ryhmähakemistosta P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 2024.docx. Edellisten vuosien muistiinpanot löytyvät vastaavista tiedostoista P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 20xx.doc

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Resursointipalavereja pidetään kerran kuussa teknisten asiantuntijoiden kanssa ja tarpeen mukaan sisältöasiantuntijoiden kanssa. Palaverissa on kehittämispäällikön lisäksi mukana tietojärjestelmäpäällikkö (esimies). Palaverissa käydään läpi resursoinnin ja työtehtävien tilanne.

Tavoitteena on

- töiden ja resurssien tasapainottaminen
 - yli/alikuorman välttäminen
- resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille
 - aikatauluissa pysyminen
- osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä
 - varahenkilöjärjestelyt

Palaverissa käydään läpi

- hankkeeseen ja palveluihin liittyvien töiden erottelu
- töiden priorisointi seuraavan jakson (kuukauden) osalta henkilöittäin
- priorisoitujen töiden työmääräarviot vrs. käytettävissä oleva työaika henkilöittäin

Projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmän, ”lähioryn”) kokouksissa seurataan projektin kokonaistilannetta ja siellä käsitellään Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmään menevät projektia koskevat asiat ja sieltä tulevat asiat. Lähiohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä on projektin ylimmän tason johtoryhmä, jossa seurataan ja käsitellään projektiin liittyviä päälinjauksia ja isoja kysymyksiä. Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Lisäksi pidetään tarvittaessa kokouksia asiakasorganisaatioiden ja kirjastosektoreiden kanssa.

Käyttöönottoprojekteissa pyritään säännölliseen tilannekatsaus käytäntöön, jotta varmistetaan asioiden eteenpäin meno. Mitä useampi osapuoli käyttöönotossa on mukana, sitä tärkeämpiä tilannepalaverit ovat riittävän tiedon kulun varmistamiseksi ja etenemisen esteiden poistamiseksi. Käyttöönoton alussa pidetään pidempi aloituskokous (kick off), johon osallistuvat eri tahojen avainhenkilöt. Toistaiseksi kaikki kokoukset, koulutukset ja tilaisuudet järjestetään etäkokouksina (Zoom).

Seurantaraportoinnin perusyksikkö on työpakettitaso. Sen pohjalta koostetaan koko hankkeen seurantaraportti (liikennevalot). Seurantaraportti kertoo työpaketeittain resurssien, sisällön ja aikataulun tilanteen. Työpaketin tilannepäivitys ja seurantaraportti tehdään kerran kuukaudessa.

Muutoksen hallinta

Projektin aikatauluihin, kustannuksiin ja sisältöön vaikuttavat merkittävät muutokset, jotka eivät ole sallituissa rajoissa käsitellään hallitusti muutoksenhallintaprosessin kautta. Projektiryhmä, työpakettivastaava tai projektin asiantuntija tuo muutoksen/pulman (issue) tiedoksi projektipäällikölle, joka vie asian edelleen lähiohjausryhmän käsiteltäväksi. Lähiohjausryhmä hyväksyy muutoksen/pulman (issue), mikäli se on sen vastualueen rajoissa tai edelleen välittää (eskaloi) eri päätöstahoille. Katso myös edellä kuva 5.

Viestintä

Hankkeen viestintäkanavana toimii Melinda-wiki. Lisäksi ajankohtaisista asioista tiedotetaan Talonmiehen tuokioissa ja Kirjastoverkkopalveluiden vakiokanavissa, kuten Missä mennään -webinaarit, uutiskirjeet sekä Kirjastoverkkopäivät. Tarvittaessa julkaistaan myös erillistiedotteita ja uutisia sekä järjestetään tilaisuuksia

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

Melinda-yhteisön jäsenille, kuten Melinda-päivä tai -webinaarit kirjastojen kuvailijoille. Talonmiesviestinnässä käytetään melindacat-sähköpostilistaa.

Melindaa koskevassa viestintäsuunnitelmassa määritellään viestinnän keskeiset tavoitteet, kohderyhmät, kanavat/välineet ja vastuuhenkilöt. Hankkeeseen liittyy runsaasti päivittäistä viestintää asiakkaiden kanssa erityisesti käyttöönottojen yhteydessä. Alustan uusimiseen ja linkitettyyn dataan siirtymisen osalta viestintää tehdään yhteistyössä Linkitetty kirjastodata –projektin kanssa (yhteinen viestintäsuunnitelma).

Projektirakenne ja työpaketit

Työpakettimallin periaatteet

Pääprojektin (hankkeen) työ organisoidaan työpaketeiksi. Tavoitteena on tehostaminen ja läpinäkyvyyden lisääminen kuten

- Hankkeen rakenteen selkiyttäminen
- Päällekkäisen työn minimointi
- Hankkeeseen liittyvän työn tunnistaminen ja rajaaminen
- Työn pilkkominen kokonaisuuksiin, joita voidaan suunnitella, toteuttaa ja seurata

Työpaketteja on kahdenlaisia:

- Yhteiset tukityöpaketit: Koko projektin läpi menevät työpaketit, jotka palvelevat muita työpaketteja. Kesto on tyypillisesti koko pääprojektin ajan. Näihin työpaketteihin kerätään yhteinen työ ja yhteisten prosessien/osien kehitys.
- Erilliset kehitys- ja käyttöönottotyöpaketit: Tiettyjen asioiden kehittämistä ja käyttöönottoa edistävät työpaketit. Näitä voi verrata osa/alaprojekteihin. Kesto on tietyn määräajan.

Kullakin työpaketilla on vastuuhenkilö (työpakettivastaava) ja nimettyjä muita resursseja. Aihealueeseen kuuluva työ kerätään työpaketin alle, pilkotaan kokonaisuuksiin ja kokonaisuudet jaetaan tehtäviin. Tehtäviin liitetään tuotokset, tekijät, aikataulu- ja työmääräarviot.

Työpaketit on lueteltu alla olevassa taulukossa. Työpakettien tarkempi kuvaus on työpakettisuunnitelmassa, jolle on oma pohja. Samaan pohjaan kuvataan työpaketin edistymisen seuranta. Vuosittain voidaan tarpeen mukaan luoda uusia työpaketteja ja päättää vanhoja työpaketteja.

Kirjastoverkkopalvelut

Työpakettit (2024-) ja niiden vastuuhenkilöt

Työpaketti	Nimi	Vastaava
Tukityöpakettit		
TP 1	Projektin hallinnointi	Minna Olkinuora-Tauru
TP 2	Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	NN (sij. Henri Mäkilä oto) Minna Olkinuora-Tauru
TP 4	Asiakasyhteistyö, viestintä ja koulutukset	Kaija Kovanen, koulutukset Anneli Renfors, asiakaskumppanit *)
TP 5	Sisällölliset prosessit ja laatu (sis. talonmiestoiminta)	Anneli Renfors (sisältöasiantuntijat)
TP 6	Tekniset prosessit ja yhteiset osat	Henri Mäkilä (Minttu Hurme, Joni Ollila) (tekniset asiantuntijat)
TP8	Massamuutokset, konversiot ja analytiikka	Nicholas Volk
Kehitys- ja käyttöönotto työpakettit		
TP 10	Yleisten kirjastojen käyttöönotot ja yhteistyö	Antti Impivaara ja Minna Olkinuora-Tauru (oto)
TP 10.1	Aurora-kirjastojen yhteistyö	Antti Impivaara, tekninen osio Henri Mäkilä
TP 10.2	Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat (vaihe 2)	Antti Impivaara, tekninen osio Joni Ollila (Minttu Hurme)
TP 13	Auktoriteettitietokanta Asterin kehitys	Sarianna Silvonen ja Minna Olkinuora-Tauru (oto)
TP 16	Erikoiskirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat EI AKTIIVINEN	NN
TP 17	Teknisen alustan uusiminen -Suunnitelma tarkentuu 2024.	Minna Olkinuora-Tauru (oto), Thomas Roos, Jari Juslin, Henri Mäkilä (vastuut tarkentuvat)

*) Melindan asiakaskumppanit asiakasryhmittäin Kaija Kovanen (Alma-kirjastot), Anneli Renfors (KorkKoha-kirjastot, Fikka) sekä Antti Impivaara (yleiset kirjastot)

Kirjastoverkkopalvelut

Työpakettien kuvaukset

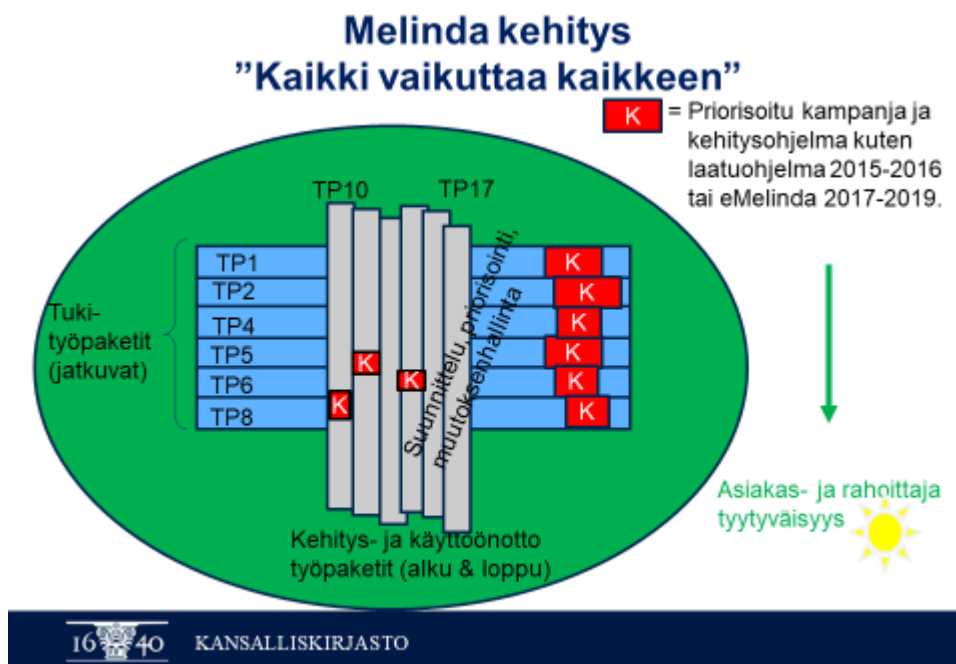
Työpaketti	Kuvaus
Tukityöpakettit	
TP 1 Projektin hallinnointi	Projektin johtoon, hallinnointiin, koordinointiin, suunnitteluun ja seurantaan kuuluvat tehtävät, jotka edesauttavat projektin lopputuloksen saavuttamista.
TP 2 Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	Projektin resurssienhallinnan periaatteiden ja käytäntöjen määrittelyyn ja toteutukseen liittyvät tehtävät. Projektin teknisiin ja sisältöasioihin liittyvien töiden ja resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille sekä osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä. Uusien perehdyttäminen ja pelisäännöt konsulttien kanssa.
TP 4 Asiakasyhteistyö, viestintä ja koulutukset	Melindan asiakaskumppanuusmallin toteutus. Eri asiakasryhmien tarpeiden ja toiveiden kartoitus. Asiakastyytyväisyydestä huolehtiminen. Viestinnän koordinointi ja kehitys. Kokonaiskuvan luominen projektin koulutusasioista, koulutussuunnitelman luonti sekä koulutusten ja tilaisuuksien koordinointi.
TP 5 Sisällölliset prosessit ja laatu	Melindan kuvailun yhteisten ohjeiden ja käytänteiden kehitys tavoitteena sisällön yhtenäistäminen ja laadun parantaminen, kansallisten ja kansainvälisten standardien soveltaminen metatietovarantoympäristössä. Melindan talonmiestoiminta ja sen kehittäminen.
TP 6 Tekniset prosessit ja yhteiset osat	Melindan tekniseen ympäristöön sekä tekniseen alustaan Alephiin liittyvät kehitystehtävät, joiden tuotoksia tarvitaan useiden muiden työpakettien läpiviennissä. Esimerkkinä osakohteiden, rajapintojen, erätuontijärjestelmän, replikointiprosessin tai kuvailijan apuvälineiden kehitys.
TP 8 Massamuutokset, konversiot ja data-analytiikka	Melindan tietokannan laadunparannukseen liittyvät massakorjausajot ja muutokset. Tietokannan konversioiden valmistelu ja toteutus. Massamuutos- ja konversio-ohjelmien kehittäminen. Data-analyysit ja tilastoinnin kehittäminen.
Kehitys- ja käyttöönotto työpakettit	
TP 10 Yleisten kirjastojen käyttöönotot ja yhteistyö	Yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Yleisten kirjastojen mukaantulojen tiekartan ja liittymisprosessin kehittäminen yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Yleisten kirjastojen Melindaan liittyvät kehitysasiat ja palvelun parantaminen, jotka koskevat monia järjestelmiä.
TP 10.1 Aurora-kirjastojen yhteistyö	Aurora-kirjastojärjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti. Vuonna 2024 ei uusia liittymisprojekteja. Aurora-kirjastojen Melinda-palvelun parantaminen yhteistyössä kirjastojen ja järjestelmätoimittajan kanssa, kehitystyöpajat yms.
TP 10.2 Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Koha-järjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja Koha/Täti-luettelointiympäristön välille. Koha-kirjastot liittyvät Melindaan yhdessä käyttöönotossa vuonna 2021. Integraatiota jatkokehitetään edelleen (vaihe 2).
TP 13 Auktoriteettitietokanta	Auktoriteettien kuvailun tuotanto- ja jakeluympäristön Asterin kehittäminen

Kirjastoverkkopalvelut

Asterin kehitys	Melinda-kirjastojen tarpeisiin. Asterin yhteydet muihin palveluihin. Kirjastojen liittymiset Asterin hajautettuun auktoriteettituotantoon.
TP 16 Erikoiskirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat EI AKTIIVINEN	Erikoiskirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja järjestelmien välille. Hinnoittelumalli. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa tuttujen järjestelmien kuten Aurora kanssa.
TP 17 Teknisen alustan uusiminen	Teknisen alustan uusimisen suunnitelma tarkentuu.

Kampanjat ja kehitysohjelmat

Projektissa (hankkeessa) voi olla käynnissä tiettyyn ajankohtaiseen teemaan liittyviä priorisoituja kampanjoita tai kehitysohjelmaa, jotka kestävät määrärajan. Näitä ei hallinnoida omassa työpaketissa, koska niihin liittyviä tehtäviä saattaa olla lähes kaikkien työpakettien aihepiirien alueella. Kehittämisspällikkö koordinoi kehitysohjelmaa, ja työpakettien vastuhenkilöt vastaavat omiin työpaketteihinsa sijoittuvien tehtävien etenemisestä. Priorisoitujen kampanjoiden ja kehitysohjelmien tavoitteena on tarttua tärkeisiin esiin nouseviin ajankohtaisiin teemoihin ja tuoda ratkaisuja ongelmakohtiin sekä siten lisätä Melinda-kirjastojen ja Melindassa työskentelevien kuvailijoiden asiakastytyväisyyttä. Tyypillisesti kimmoke kampanjan tai kehitysohjelman käynnistämiseen syntyy erilaisten asiakas-, palaute- tai kartoituskyselyjen tulosten pohjalta, ja niistä esiin nousevista kehittämiskohteista. Kampanjat ja kehitysohjelmat edellyttävät voimakasta priorisointia projektin sisällä, mutta mahdollistavat hallitun ja nopean keinon tarttua ongelmakohtiin. Koko Melinda-yhteisön sitoutuminen kampanjan tai kehitysohjelman tavoitteisiin on myös keskeisessä roolissa. Tämän vuoksi viestinnän merkitys näissä tilanteissa korostuu. Vuosina 2015-2016 toteutettiin Melindan laatuohjelma ja vuosina 2017-2019 eMelinda –kehitysohjelma. Kuvassa 7 näkyy projektirakenne eri osa-alueineen.

Kuva 7. Projektirakenne, työpaketit ja kampanjat/kehitysohjelma

Projektin riskit ja niihin varautuminen

Riskianalyysi

Nro	Riskin kuvaus	Toiminta ja vastuutaho riskin toteutuessa (vastuutahot eivät ole lueteltu vastuujärjestyksessä)	Toimenpiteet riskin toteutumisen ehkäisemiseksi	Todennäköisyys (T=1..3)	Vaikutus (V=1..3)
	Projektiriskit				
1.	Projektin sisältöön, rajaukseen ja vaiheistukseen liittyvät rajapinnat muiden projektien kanssa	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtajat, kehittämisspäälliköt)	Selkeät vastuut, viestintä, ohjaus- ja johtoryhmät, visio/strategia kokonaisuudesta	3=suuri	3=suuri
2.	Projektin tavoitteen käsittäminen eri tahoilla, yhteinen ymmärrys on puutteellinen	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspäällikkö)	Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän rooli yhteisen ymmärryksen vakiinnuttamisessa, viestintä tavoitteista eri sektoreilla	2=keskitaso	2=keskitaso
3.	Projektin sisäisen ja ulkoisen yhteistyön onnistumiseen liittyvät riskit	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspäällikkö, projektin henkilöt ja keskeiset toimijat)	Riittävät mahdollisuudet projektiin osallistumiseen varmistettu, tavoitteen selkiyttäminen	2=keskitaso	2=keskitaso
	Henkilöriskit				
4.	Resurssit palvelun kehittämisen, koulutuksen, tuen ja ylläpidon osalta, rekrytoinnin vaikeus. Perehdyttäminen vie paljon aikaa.	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, esimies, kehittämisspäällikkö)	Prioriteettien uudelleen määrittäminen ja aikataulun uudelleen suunnittelu, resurssitarpeen tarkistus, selvitetään vaihtoehtoiset resursointitavat	3=suuri	3=suuri
5.	Osaamisen keskittyminen, puutteelliset varahenkilöjärjestelyt	Kansalliskirjasto (Esimies, kehittämisspäällikkö, asiantuntijat)	Töiden aktiivinen jakaminen eri henkilöille ja uusien henkilöiden perehdytys, riittävä resursointi, dokumentointi ja JIRAn hyödyntäminen	3=suuri	3=suuri
6.	Projektiin osallistuvilla henkilöillä ei jää suunnitelmien	Kansalliskirjasto (Esimies,	Töiden priorisointi, otetaan huomioon	3=suuri	3=suuri

12.12.2023

Kirjastoverkkopalvelut

	mukaisesti aikaa projektiin päivittäiseltä työltään, ohi suunnitelmien tulevat muut työt	kehittämispäällikkö)	aikataulutuksessa		
	Toimintamalliin liittyvät strategiset riskit				
7.	Etuja ja hyötyjä ei pystytä osoittamaan ja viestimään riittävän selvästi eri asiakasryhmille	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämispäällikkö, viestinnän vastaava, asiakasvastaavat)	Tunnuslukujen kerääminen, analysointi ja esittely sekä kehittäminen yhteistyössä käyttäjätahojen kanssa, Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän rooli viestinnässä, proaktiivinen viestintä eri vaiheissa, positiivisten esimerkkien vaikutus	2=keski-taso	2=keski-taso
8.	Organisaatioiden sitoutumisen puute kansallisiin palveluihin	OKM, Kansalliskirjasto, kirjastojen eri yhteistyötahot	Aktiivinen yhteydenpito ja viestintä, organisaatioiden tarpeiden täyttäminen, organisaatiokohtainen yhteistyö ja kehitykseen osallistavat toiminnot	2=keski-taso	2=keski-taso
	Tekniset riskit				
9.	Palvelun hidaskäyttö, hitaat vasteajat, hidaskäyttöjen siirtoprosessi	OKM/CSC, järjestelmätoimittaja, Kansalliskirjaston palvelun tuki ja ylläpito	Varmistetaan resurssien riittävyys, käytettävyyden ja teknisen toimivuuden kattava testaus, palvelinympäristön tehokkuuden varmistaminen	2=keski-taso	2=keski-taso
10.	Ohjelmiston toimivuuteen liittyvien ongelmien ratkointi (ohjelmistotoimittajan haluttomuus ylläpitoon/kehittämiseen)	Kansalliskirjasto, järjestelmätoimittaja	Vaihtoehtoiset ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	2=keski-taso	2=keski-taso
11.	Ohjelmisto ei tue teknisiä standardeja	Kansalliskirjasto, järjestelmätoimittaja	Vaihtoehtoiset ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	2=keski-taso	1=pieni
12.	Vaatimukset/Toiminnallisuudet muuttuvat toteutuksen aikana	Kansalliskirjasto	Priorisointi, aikataulutus	1=pieni	1=pieni
	Muuta				

Kirjastoverkkopalvelut

13.	Paikallisten kirjastojärjestelmien toimittajien rajapinnat eivät toimi Melindaan	Yhteistyö toimittajien kanssa ongelmien ratkaisemiseksi, toimittajien rajapinnoista vastaavat projektihenkilöt	Tiivis yhteydenpito toimittajien organisaatioiden eri tasojen kanssa, sopimusteknisten asioiden käyttö	2=keski-taso	3=suuri
14.	Kuvailukäytäntöjen uudistuminen, sujuvoittaminen ja keventäminen, jalkauttaminen Melinda-kuvailussa	Kansalliskirjasto, kirjastot, asiantuntijaryhmät	Panostetaan ohjeistukseen, koulutukseen	2=keski-taso	2=keski-taso
15.	Tietokannan laadun heikkeneminen (aineistosierrot, tiedontuottajien määrän kasvu, ulkoisilta toimijoilta saatava metatieto)	Kansalliskirjasto, kirjastot, ulkoiset toimijat	Automaattiset laadunvarmistus välineet, massakorjaukset, pelisääntöjen tarkistus, ohjeistus, koulutus, talonmies	3=suuri	2=keski-taso

Yhteenveto riskeistä

Hankkeen läpiviennin suurimmat riskit kohdistuvat henkilöriskeihin. Rekrytoinnin vaikeus ja hitaus on yleinen häiriö uusien resurssien hankinnassa niin poislähteneiden tilalle kuin uusia tarpeita varten. Laajan ja monimutkaisen palvelukokonaisuuden perehdyttäminen vie aikansa. Osaamisen keskittyminen, useiden henkilöiden monet rinnakkaiset työtehtävät sekä ohi suunnitelmien tulevat työtehtävät asettavat isoja haasteita kehittämistyölle, tehtävien priorisoinnille ja työmääräarvioiden pitävyydelle. Jatkossa apua saattaa löytyä ketterien menetelmien hyödyntämisestä soveltuvien osin.

Metatietovaranto-ajatusmallin kokonaistavoitteen ("yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille") kannalta riskejä liittyy teknisen kokonaisuuden hallintaan, kuten rajapintojen toimivuuteen paikallisjärjestelmien järjestelmätoimittajien kanssa. Tiedontuottajien määrän kasvu ja mittavat aineistosierrot (loadit) sekä kuvailun ekosysteemiin liittyvien ulkoisten toimijoiden kautta saatavat metatiedot aiheuttavat riskin tietokannan laadun osalta. Huomioitavia (keskitason) riskejä aiheuttavat kuvailukäytännöissä tapahtuvat jatkuvat muutokset. Oheisessa riskikartoituksessa ei ole kuvattu Melindan teknisen alustan uudistamiseen liittyviä riskejä.